

26. Finansielle instrumenter - innregning og måling

26.1 Innledning

Formålet med IFRS 9 er å etablere prinsipper for finansiell rapportering av finansielle eiendeler og finansielle forpliktelser, som vil gi relevant og nyttig informasjon til brukere av finansregnskap slik at de er i stand til å vurdere beløp, tidfesting, og usikkerhet i et selskaps fremtidige kontantstrømmer. Standarden beskriver når et finansielt instrument skal innregnes i et selskaps balanse, til hvilket beløp instrumentet skal innregnes, hvordan instrumentet skal måles etter at det først er innregnet, samt når og hvordan instrumentet skal føres ut igjen av balansen¹. I tillegg omhandler standarden sikringsbokføring, som omtales i en separat artikkel.

Finansielle instrumenter kommer i et utall varianter, og kan i seg selv være kompliserte. I tillegg kan regnskapsreglene oppfattes som tekniske og detaljerte. Vi tar ikke mål av oss å dekke alle aspekter og detaljer ved regnskapsmessig behandling av finansielle instrumenter, men vil forsøke å fokusere på de forhold som er av størst betydning for de fleste selskaper. Vi vil derved ikke omtale særskilte problemstillinger for banker og finansinstitusjoner eller andre bransjespesifikke problemstillinger.

IAS 32 gir definisjoner av finansielle eiendeler og forpliktelser, angir prinsipper for skillet mellom egenkapital og gjeld, og gir prinsipper for når finansielle eiendeler og forpliktelser skal nettopresenteres. Det vises til artikkelen om IAS 32 for en omtale av disse forholdene. Et annet viktig aspekt ved finansielle instrumenter er måling av virkelig verdi. Dette er et omfattende tema, og omtales i artikkelen om IFRS 13. Krav til opplysninger om finansielle instrumenter omtales i artikkelen om IFRS 7.

---

¹ Som ledd i IASBs «post implementation review» av IFRS 9 publiserte IASB i mars 2023 et høringsutkast til endringer i IFRS 9 og IFRS 7 vedrørende klassifisering og måling av finansielle instrumenter. Endringsforslagene er ventet ferdigstilt i andre kvartal 2024.

IAS 32 gir generelle og vide definisjoner av finansielle instrumenter. IFRS 9 innledes derved med en rekke unntak for instrumenter som er omfattet av den generelle definisjonen av et finansielt instrument, men som likevel ikke skal regnskapsføres etter IFRS 9 på grunn av at behandlingen av disse er regulert av andre standarder. Disse unntakene fra virkeområdet til IFRS 9 omtales i kapittel 26.2 i denne artikkelen. Prinsippene for når et finansielt instrument innenfor virkeområdet til IFRS 9 skal innregnes i et selskaps balanse omtales deretter i kapittel 26.3.

Når et selskap har slått fast at en kontrakt er et finansielt instrument som skal regnskapsføres etter IFRS 9, skal instrumentet ved første gangs regnskapsføring klassifiseres i en av IFRS 9s kategorier av finansielle instrumenter. Den påfølgende målingen av instrumentet avhenger deretter av de målereglerne som gjelder for den aktuelle kategorien som instrumentet er klassifisert inn i. IFRS 9s prinsipper for klassifisering av finansielle instrumenter er omtalt i kapittel 26.4, mens måling av finansielle instrumenter er omtalt i 5. Måling omfatter måling ved førstegangsinnregning, påfølgende måling til virkelig verdi og amortisert kost, nedskrivning, i tillegg til enkelte særskilte måleregler. De fleste, om ikke alle, selskaper har finansielle instrumenter som skal måles til amortisert kost og kundefordringer som skal vurderes for nedskrivning, og omtalen i kapittel 26.5 bør derved være aktuell for de fleste. Fraregning, eller fjerning av tidligere innregnede eiendeler eller forpliktelser fra balansen, omtales i kapittel 26.6.

For enkelte selskaper er derivater, innebygde derivater og ikke-finansielle kontrakter innenfor virkeområdet til IFRS 9, sentrale problemstillinger, mens disse forholdene er av mindre betydning for mange andre selskaper. Vi har derfor valgt å omtale disse problemstillingene samlet i kapittel 26.7.

26.2 Virkeområde og definisjoner

Det første skrittet i vurderingen av den regnskapsmessige behandlingen av et instrument, er å vurdere om det er et finansielt instrument som skal regnskapsføres innenfor rammen av IFRS 9, eller om det skal regnskapsføres etter en annen standard. Finansielle instrumenter er definert som «Et finansielt instrument er enhver kontrakt som fører til både en finansiell eiendel for ett foretak og en finansiell forpliktelse eller et egenkapitalinstrument for et annet foretak» (IAS 32.11).

Definisjoner av finansielle eiendeler, finansielle forpliktelser og egenkapitalinstrumenter gis i IAS 32, og det vises til artikkelen som omhandler IAS 32 for en nærmere omtale.

Alle finansielle instrumenter, som definert i IAS 32, skal regnskapsføres etter IFRS 9 med mindre de er innenfor virkeområdet til andre standarder. Grunnet

en vid definisjon i IAS 32, blir listen over unntak relativt lang. Oppsummert er følgende finansielle instrumenter utenfor IFRS 9s virkeområde (IFRS 9.2.1):

- Interesser i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte ordninger som regnskapsføres i samsvar med IFRS 10, IAS 27 eller IAS 28. Merk imidlertid at disse standardene i enkelte tilfeller åpner opp for å regnskapsføre slike instrumenter etter IFRS 9. Derivater på eierandeler i slike selskaper er imidlertid innenfor virkeområdet til IFRS 9, med mindre derivatet oppfyller definisjonen av et egenkapitalinstrument for selskapet i henhold til IAS 32
- Rettigheter og plikter i henhold til leieavtaler som regnskapsføres i samsvar med IFRS 16, med unntak av fraeregning for fordringer og forpliktelser tilknyttet leieavtaler, nedskrivning for fordringer tilknyttet leieavtaler, samt innebygde derivater som skal skilles ut fra leieavtaler
- Arbeidsgiveres rettigheter og plikter i henhold til ordninger for ytelser til ansatte, jf. IAS 19
- Finansielle instrumenter utstedt av selskapet som oppfyller definisjonen på et egenkapitalinstrument i IAS 32 (herunder opsjoner og tegningsretter som oppfyller definisjonen), eller som kreves klassifisert som egenkapital i tråd med IAS 32.16A–16D. Innehaveren av slike egenkapitalinstrumenter skal imidlertid anvende IFRS 9 på slike instrumenter, med mindre instrumentet faller inn under det første kulepunktet ovenfor
- Rettigheter og plikter i henhold til kontrakter innenfor virkeområdet til IFRS 17, med unntak av en utsteders rettigheter og plikter i henhold til forsikringskontrakter som tilfredsstiller definisjonen av en finansiell garantikontrakt. IFRS 9 gjelder imidlertid for
  - Innebygde derivater i kontrakter som omfattes av IFRS 17, med mindre derivatet i seg selv er en kontrakt omfattet av IFRS 17
  - En investeringskomponent som etter IFRS 17 kreves utskilt fra en kontrakt som omfattes av IFRS 17, og som ikke er en investeringskontrakt med skjønsmessige deler som omfattes av IFRS 17
  - Finansielle garantikontrakter hvor utsteder eksplisitt har vurdert og behandlet slike kontrakter som forsikringskontrakter. For disse kan utsteder anvende enten IFRS 9 eller IFRS 17. Valget kan tas separat per kontrakt, men er ugjenkallelig
  - Rettigheter og forpliktelser fra utstedte kredittkortkontrakter og tilsvarende avtaler med forsikringsdekning, når disse er holdt utenfor virkeområdet til IFRS 17. Forsikringsdekningen skal imidlertid i visse tilfeller skilles ut og regnskapsføres under IFRS 17

- Lånekontrakter med forsikringsdekning, hvor forsikringsdekningen bare dekker beløpet som låntaker skylder under kontrakten, og hvor långiver i tråd med IFRS 17 har valgt å regnskapsføre kontrakten innenfor IFRS 9. Dette kan være lån som ettergis ved død eller hvor oppgjør ved død er begrenset av verdi av pant
- Enhver terminkontrakt mellom et overtakende selskap og en selger om å kjøpe eller selge et selskap, som vil føre til en virksomhetssammenslutning på et fremtidig overtakelsestidspunkt, dersom løpetiden på kontrakten ikke overstiger hva som normalt er nødvendig for å få de nødvendige godkjenningene og fullføre transaksjonen
- Lånetilsagn, med unntak av lånetilsagn som er forpliktelser utpekt til virkelig verdi over resultatet eller hvor långiver har en praksis for å selge resulterende lån straks etter opptrekk, lånetilsagn som kan gjøres opp netto finansielt eller ved leveranse eller utstedelse av andre finansielle instrumenter, eller forpliktelser til å gi lån til under markedsvilkår (IFRS 9.2.3). Fraregningsreglene i IFRS 9 gjelder imidlertid for alle lånetilsagn. Nedskrivningsreglene i IFRS 9 må anvendes av utsteder, også på lånetilsagn som for øvrig faller utenfor standarden
- Finansielle instrumenter, kontrakter og plikter i henhold til aksjebaserte betalingstransaksjoner, jf. IFRS 2, med unntak av ikke-finansielle kontrakter som er omfattet i tråd med IFRS 9.2.4 til IFRS 9.2.7
- Refusjonsrettigheter som regnskapsføres i samsvar med IAS 37 eller som i en tidligere periode er avsatt for i tråd med IAS 37
- Rettigheter og forpliktelser innenfor virkeområdet til IFRS 15, med unntak av de som IFRS 15 angir skal behandles i samsvar med IFRS 9

For en nærmere omtale av regnskapsmessig behandling av finansielle garantikontrakter og lånetilsagn, se punkt 26.5.4, hvor også betingede vederlag i forbindelse med virksomhetssammenslutninger omtales.

26.3 Innregning

Et selskap skal innregne et finansielt instrument i balansen når selskapet blir part i instrumentets kontraktsmessige bestemmelser (IFRS 9.3.1.1). Prinsippet medfører for eksempel at ubetingede fordringer og forpliktelser innregnes når selskapet har en juridisk bindende rett til å motta, eller en juridisk bindende plikt til å betale, kontanter eller andre finansielle instrumenter. Fordringer og forpliktelser knyttet til gjensidig uoppfylte kontrakter om kjøp eller salg av varer eller tjenester innregnes imidlertid normalt først når en av partene har ytet under kontrakten. Som hovedregel skal alle derivater innregnes på kontraktsinngåelsestidspunktet. Dette gjelder også

kontrakter for kjøp og salg av varer og tjenester i de tilfellene de skal regnskapsføres innenfor virkeområdet til IFRS 9 som derivater (IFRS 9.B3.1.1 og IFRS 9.B3.1.2). Lånetilsagn er normalt utenfor virkeområdet til IFRS 9 for låntaker, og ofte utenfor virkeområdet for långiver som omtalt i kapittel 2. Dette medfører at lån i de fleste tilfeller innregnes først når lånet trekkes opp, og ikke når avtale om låneopptak inngås.

Særskilte regler gjelder imidlertid for såkalte «alminnelige kjøp eller salg» (IFRS 9.3.1.2). Et alminnelig kjøp eller salg er kjøp eller salg av en finansiell eiendel i henhold til en kontrakt hvis vilkår krever levering av eiendelen innenfor den tidsrammen som generelt er etablert gjennom regulering eller sedvane i det aktuelle markedet (vedlegg A til IFRS 9). Tidsrammen det er tale om her er normalt noen få dager. Et alminnelig kjøp eller salg av finansielle eiendeler skal innregnes og fraregnes enten ved regnskapsføring på avtaletidspunktet, eller ved regnskapsføring på oppgjørstidspunktet. Valg av tidspunkt for innregning av alminnelige kjøp må være konsekvent for lignende type kontrakter.

En typisk situasjon hvor disse reglene kommer til anvendelse er ved kjøp (og salg) av for eksempel en aksje, hvor det i tråd med markedskonvensjoner og praksis kan gå én til to dager fra handelen blir foretatt, til aksjen leveres på kjøpers VPS-konto. Bestemmelsene om alminnelige kjøp eller salg er laget for å forenkle regnskapsføringen. Dersom avtaletidspunkt velges for en avtale om kjøp av en aksje, vil avtalen være en terminkontrakt (et derivat) som skal måles til virkelig verdi over resultatet i den korte perioden frem til aksjen blir levert. Dersom oppgjørstidspunkt velges, blir det ingen regnskapsføring før aksjen er levert.

Praksiseksempel 26.1 Omtale av prinsipper for innregning og klassifisering av finansielle instrumenter

The Group initially recognises loans, receivables and deposits on the date that they are originated. All other financial assets and financial liabilities (including financial assets designated at fair value through profit or loss or other comprehensive income) are recognised initially on the trade date at which the Group becomes a party to the contractual provisions of the instrument. All financial instruments are initially measured at fair value plus or minus, in the case of a financial asset or financial liability not at fair value through profit or loss, transaction costs.

The Group classifies at initial recognition its financial instruments in one of the following categories: Financial assets or financial liabilities at fairvalue through profit or loss, Financial assets at amortised cost, Equity instruments designated at fair value through OCI and Financial liabilities at amortised cost. The classification depends on both the entity's business model for managing the financial asset and the contractual cash flow characteristics of the financial asset.

26.4 Klassifisering

Når et selskap har slått fast at en kontrakt er et finansielt instrument som skal regnskapsføres etter IFRS 9, skal selskapet (IFRS 9.3.1.1):

1. klassifisere instrumentet i tråd med prinsippene for klassifisering av finansielle eiendeler og finansielle forpliktelser i IFRS 9, og
2. måle instrumentet i tråd med de prinsippene som gjelder for den aktuelle klassifiseringen frem til instrumentet eventuelt blir omklassifisert eller ført ut av balansen

Særskilte regler gjelder for finansielle garantikontrakter, lånetilsagn og betingede vederlag i forbindelse med virksomhetssammenslutninger. Disse omtales samlet i punkt 5.4.

26.4.1 Finansielle eiendeler

Vanlige eksempler på finansielle eiendeler som skal regnskapsføres innenfor rammen av IFRS 9 er kundefordringer, andre finansielle fordringer, bankinnskudd, investeringer i sertifikater og obligasjoner, investeringer i egenkapitalinstrumenter og derivater som er eiendeler. Eiendeler hvor den fremtidige økonomiske fordelingen ikke er mottak av kontanter eller andre finansielle eiendeler, men mottak av varer eller tjenester som er tilfellet ved for eksempel forhåndsbetalte kostnader, er ikke finansielle eiendeler.

IFRS 9 har ulike målingskategorier, med en prinsippbasert tilnærming til om et instrument skal måles til amortisert kost eller virkelig verdi. Den prinsippbaserte tilnærmingen innebærer at det bare er «enkle» finansielle eiendeler som selskapet holder for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer, som skal måles til amortisert kost. Dette basert på at det bare er for disse instrumentene måling til amortisert kost gir relevant informasjon til brukerne av regnskapet. Øvrige finansielle eiendeler skal måles til virkelig verdi i balansen, med verdiendringer enten ført som OCI eller over resultatet.

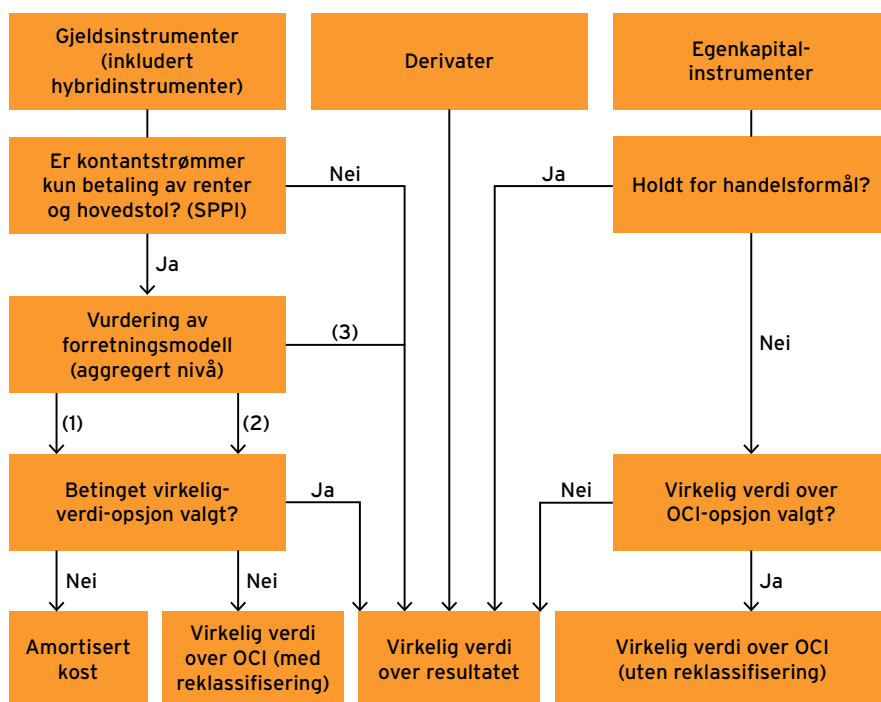
I klassifiseringen av finansielle eiendeler skiller det mellom gjeldsinstrumenter, derivater og egenkapitalinstrumenter. I denne sammenheng defineres egenkapitalinstrumenter som de instrumentene som er definert som egenkapitalinstrumenter fra *utsteders* ståsted, jf. IFRS 9 vedlegg A og definisjonene av egenkapital og gjeld i IAS 32. Gjeldsinstrumenter er de finansielle eiendelene som ikke er vurdert å være derivater eller egenkapitalinstrumenter i henhold til disse definisjonene,

så som kundefordringer, andre finansielle fordringer, bankinnskudd, plasseringer i rentebærende papirer og lignende.

Hovedprinsippene i IFRS 9 for klassifisering av finansielle eiendeler er som følger:

- Investeringer i egenkapitalinstrumenter skal alltid måles til virkelig verdi i balansen med verdiendringer ført i resultatet, med mindre selskapet benytter opsjonen til å klassifisere instrumentet slik at verdiendringer føres i OCI
- Derivater skal alltid måles i balansen til virkelig verdi, med verdiendringer ført i resultatet. Derivater kan imidlertid øremerkes som sikringsinstrumenter dersom kriteriene for det er til stede
- Klassifiseringen av øvrige finansielle eiendeler, det vil si gjeldsinstrumenter, avhenger av resultatet av to «tester». Disse knytter seg til (1) karakteristika ved de kontraktmessige kontantstrømmene til eiendelen, og (2) hvilken forretningsmodell selskapet legger til grunn i styringen av sine finansielle eiendeler

Figur 26.1 illustrerer IFRS 9s prinsipper for klassifisering og måling av finansielle eiendeler. De ulike trinnene i figuren vil bli nærmere omtalt i påfølgende avsnitt. I figuren og i den videre diskusjonen er det sett bort fra den teoretiske muligheten for at derivater og egenkapitalinstrumenter kan ha kontraktmessige kontantstrømmer som bare er betaling av renter og hovedstol.

1. Holdt for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer
2. Forretningsmodell som innebærer både mottak av kontantstrømmer og salg
3. Hverken (1) eller (2)

Figur 26.1 Klassifisering og måling av finansielle eiendeler.

Gjeldsinstrumenter

Klassifiseringen av finansielle eiendeler som er gjeldsinstrumenter avhenger av utfallet av to tester (IFRS 9.4.1.1 til IFRS 9.4.1.4). Den første testen er en vurdering av karakteristika ved de kontraktsmessige kontantstrømmene til eiendelen. Det er bare gjeldsinstrumenter med kontraktsmessige betingelser som på spesifiserte datoer angir kontantstrømmer som bare er betaling av hovedstol og renter på utestående hovedstol, som kvalifiserer for måling til amortisert kost. Denne testen omtales ofte som SPPI-testen, hvor SPPI står for «Solely Payment of Principal and Interest». Instrumenter som passerer denne testen omtales i det videre tidvis for «enkle» finansielle eiendeler. Dersom instrumentets kontantstrømmer *ikke* kun består av betaling av rente og hovedstol på spesifiserte datoer, skal gjeldsinstrumentet klassifiseres i kategorien til virkelig verdi over resultatet. Dersom instrumentets kontantstrømmer kun består av betaling av rente og hovedstol, vil neste steg være forretningsmodelltesten.

En virksomhets forretningsmodell reflekterer hvordan selskapet styrer sine finansielle eiendeler for å generere kontantstrømmer. Mens utgangspunktet for SPPI-testen er det enkelte instrument, er utgangspunktet for forretningsmodelltesten porteføljer av finansielle instrumenter. Systematikken i IFRS 9 skiller mellom tre ulike forretningsmodeller:

- Holde for å motta instrumentets kontraktmessige kontantstrømmer (1)
- Holde for å motta instrumentets kontraktmessige kontantstrømmer og for salg (2)
- Hverken (1) holde for å motta kontraktmessige kontantstrømmer eller (2) holde for å motta og for salg

Dette gir grunnlaget for følgende klassifisering av finansielle eiendeler som er gjeldsinstrumenter:

- «Enkle» finansielle eiendeler som inngår i porteføljer hvor instrumentene holdes for å motta kontraktmessige kontantstrømmer, skal måles til amortisert kost
- «Enkle» finansielle eiendeler som inngår i porteføljer hvor instrumentene holdes for å motta kontraktmessige kontantstrømmer og for salg, skal måles til virkelig verdi over OCI
- «Enkle» finansielle eiendeler som hverken holdes for å motta kontraktmessige kontantstrømmer, eller for både å motta kontraktmessige kontantstrømmer og for salg, samt instrumenter som ikke er enkle (passerer ikke SPPI-testen) skal måles til virkelig verdi over resultatet

Gjeldsinstrumenter som i utgangspunktet skal klassifiseres enten til amortisert kost eller til virkelig verdi over OCI kan imidlertid øremerkes til måling til virkelig verdi over resultatet ved bruk av virkelig-verdi-opsjonen dersom dette eliminerer, eller vesentlig reduserer, et regnskapsmessig misforhold («accounting mismatch»). SPPI-testen, forretningsmodell-testen og virkelig-verdi-opsjonen omtales i påfølgende avsnitt.

Praksiseksempel 26.2 Omtale av prinsipper for klassifisering av finansielle eiendeler

Finansielle eiendeler målt til virkelig verdi over totalresultatet

Investeringer i finansielle eiendeler, som ikke er bestemt regnskapsføn til virkelig verdi over resultatet eller amortisert kost, måles til virkelig verdi over totalresultatet hvis begge følgende kriterier er oppfylt:

- Eiendelene omfattes av en virksomhetsmodell der formålet både er å holde eiendelene for å motta de kontraktsregulerte kontantstrømmene samt å selge eiendelen.
- De kontraktsregulerte kontantstrømmene består kun av betaling av hovedstol og renter.

Finansielle eiendeler målt til virkelig verdi over totalresultatet regnskapsføres ved førstegangsinnregning til virkelig verdi pluss direkte henførbare transaksjonskostnader. Etterfølgende verdimåling er virkelig verdi over totalresultatet. Endringer i virkelig verdi regnskapsføres i totalresultatet og akkumuleres i en separat komponent i egenkapitalen. Nedskrivninger og tilbakeføringer av nedskrivninger, renteinntekter samt gevinster eller tap som følge av valutaomregning regnskapsføres i resultatet. Ved fraregning av den finansielle eiendelen resirkuleres gevinsten eller tapet, som er akkumulert i totalresultatet, i resultatet og presenteres på linjen «Netto gevinster på finansielle instrumenter til virkelig verdi». Nedskrivninger og tilbakeføringer av nedskrivninger blir målt basert på en modell hvor forventede kredittap fordeles på tre grupper. Denne modellen er beskrevet under Måling av forventede kredittap.

Kilde: DNB ASA, årsrapport 2022, utdrag fra note G1.7

Nærmere om SPPI-testen

SPPI-testen gjennomføres på instrumentnivå, og formålet med testen er å slå fast om instrumentets kontraktsmessige betingelser gir opphav til kontantstrømmer på spesifiserte datoer, som bare er betaling av hovedstol og renter på utestående hovedstol. Innholdet i begrepene «hovedstol» og «renter» er med formål for denne testen er nærmere utdypet i IFRS 9.4.13, IFRS 9.B4.1.7A og IFRS 9.B4.1.7B:

Hovedstol er virkelig verdi på instrumentet ved førstegangsinnregning (normalt transaksjonsprisen), og ikke nødvendigvis instrumentets pålydende. Hovedstolen kan endres over levetiden til instrumentet, for eksempel ved avdragsbetaling. Kjøper for eksempel et selskap en obligasjon med pålydende 100 for 98 en tid etter utstedelse, er hovedstolen som legges til grunn for SPPI-testen 98 og ikke 100.

Renter er kompensasjon for tidsverdien av penger, kredittisiko assosiert med utestående hovedstol og andre grunnleggende («basic») utlånsrisikoer og -kostnader så som likviditetsrisiko og administrative kostnader. Normal fortjenestemargin for långiver omfattes også. Renten kan i ekstreme tilfeller være negativ.

Kontraktsmessige vilkår som introduserer eksponering i risikoer og volatilitet som ikke er relatert til et «enkelt» gjeldsinstrument, slik som eksponering i egenkapital- eller råvarepriser, gir ikke opphav til kontantstrømmer som bare er betaling av hovedstol og renter på utestående hovedstol. Det følger da at hele instrumentet må måles til virkelig verdi over resultatet. Dette følger av at vurderingsenheten er den finansielle eiendelen i sin helhet (ikke utskilling av innebygde derivater fra finansielle eiendeler), og av IASBs prinsipielle tilnærming om at det bare er for «enkle» finansielle instrumenter at amortisert kost gir relevant informasjon til brukerne av regnskapet.

I vurderingen kan det ses bort fra kontraktsmessige vilkår som har minimal («de minimis») betydning for instrumentets kontantstrømmer, og vilkår som ikke er reelle (IFRS 9.B4.1.18). Ikke reelle vilkår beskrives som vilkår som bare forventes å påvirke kontantstrømmene ved en hendelse som er ekstremt sjelden, svært unormal og meget usannsynlig. Både «minimal» og «ikke genuine» er derved høye terskler å overkomme.

Standarden beskriver at i visse tilfeller kan kompensasjonen av tidsverdien av penger være «modifisert» eller «imperfekt» (IFRS 9.B4.1.9B–D). Dette kan for eksempel være aktuelt for et instrument med kvartalsvis rentefastsettelse, men hvor renten fastsettes til en ett-års rente i stedet for en tre-måneders rente som en skulle forvente. I slike tilfeller må selskapene foreta en kvalitativ eller kvantitativ analyse for å slå fast hvorvidt de kontraktsmessige kontantstrømmene bare representerer betaling av hovedstol og rente på utestående hovedstol. Formålet med en kvantitativ analyse er å slå fast hvorvidt de udiskonterte kontraktsmessige kontantstrømmene til instrumentet som vurderes kan bli vesentlig forskjellig fra de udiskonterte referansekontantstrømmene. De udiskonterte referansekontantstrømmene er de som ellers ville oppstått dersom ikke kompensasjonen for tidsverdien av penger hadde vært modifisert. Tidsverdien av penger omfatter ikke kredittrisiko, så denne holdes utenfor analysen. Om de udiskonterte kontraktsmessige kontantstrømmene ikke er vesentlig forskjellig fra de udiskonterte referansekontantstrømmene, kan det legges til grunn at de kontraktsmessige kontantstrømmene bare representerer betaling av hovedstol og rente på utestående hovedstol.

Særskilte bestemmelser gjelder dersom renten er regulert av staten eller offentlige myndigheter (IFRS 9.B4.1.9E). Regulerte renter skal anses å være en «proxy» for, og derved konsistent med, kompensasjon for tidsverdien av penger dersom den regulerte renten 1) i hovedtrekk er konsistent med kompensasjon for tidsverdien av penger, og 2) ikke introduserer volatilitet som ikke er konsistent med et «enkelt» gjeldsinstrument.

Noen finansielle eiendeler inneholder kontraktsmessige vilkår som kan endre tidspunkt eller beløpsstørrelse for instrumentets kontantstrømmer. For eksempel inneholder noen instrumenter vilkår som medfører at de kan innløses før forfall eller at levetiden kan bli forlenget. I slike tilfeller må selskapet vurdere om de kontraktsmessige kontantstrømmene som kan oppstå over levetiden til instrumentet, bare er betaling av hovedstol og renter på utestående hovedstol (IFRS 9.B4.1.10 til IFRS 9.B4.1.12).

Standarden inneholder noen eksempler på kontraktsmessige kontantstrømmer som bare er betaling av hovedstol og rente på utestående hovedstol (IFRS 9.B4.1.11). Her fremkommer det at følgende vilkår er konsistente med at instrumentets kontraktsmessige vilkår er bare betaling av hovedstol og renter på utestående hovedstol:

- Kontraktsmessige vilkår som tillater utsteder eller investor å gjøre opp instrumentet før forfall dersom beløpet som skal betales ved tidliginnløsning i det alt vesentlige er gjenværende hovedstol og renter på utestående hovedstol. Beløpet kan også inkludere en rimelig kompensasjon for tidliginnløsning
- Kontraktsmessige vilkår som tillater utsteder eller investor å forlenge levetiden til instrumentet (forlengelsesopsjoner), og vilkårene i forlengelsesopsjonen resulterer i kontraktsmessige kontantstrømmer som bare er betaling av hovedstol og renter på utestående hovedstol. Beløpet kan også inkludere en rimelig kompensasjon for forlengelsen

Bestemmelsene innebærer blant annet at et gjeldsinstrument som er kjøpt eller utstedt til pålydende nominelt beløp, og som kan kreves tidliginnløst av investor eller utsteder mot betaling av utestående hovedstol, påløpt ikke-betalt rente og en positiv eller negativ kompensasjon (over- eller underkurs) beregnet ut fra endringer i underliggende referanserenter, vil kunne være å anse som et instrument med kontantstrømmer som bare er betaling av hovedstol og renter på utestående hovedstol.

For instrumenter som er utstedt eller kjøpt med en over- eller underkurs, og som kan innløses førtidig til pålydende (nominelt beløp), er det også et vilkår at virkelig verdi på tidliginnløsningsopsjoner er uvesentlig ved førstegangsinnregning (IFRS 9.B4.1.12).

Gjeldsinstrumenter med fast rente, instrumenter med flytende rente og fastmargin-instrumenter, kundefordringer, bankinnskudd og andre finansielle fordringer med «enkle» vilkår, er typiske eksempler på instrumenter som vurderes å være instrumenter med kontantstrømmer som bare er betaling av hovedstol og renter på utestående hovedstol. Eventuell over- eller underkurs, tidliginnløsningsopsjoner og lignende må imidlertid vurderes særskilt, jf. omtale ovenfor.

Konvertible obligasjoner og gjeldsinstrumenter med overproporsjonal effekt av renteendringer (gearing) er eksempler på instrumenter som har kontraktsmessige vilkår som ikke bare innebærer betaling av hovedstol og rente på utestående hovedstol. Er de kontraktsmessige kontantstrømmene linket eller indeksert til overskuddet til låntaker, eller avhenger av kontantstrømmer fra, eller verdien på, spesifikke eiendeler, er dette også risikoer som ikke er forenlige med «enkle» gjeldsinstrumenter.

I tabell 26.1 er det gitt noen eksempler på instrumenter som trolig vil passere SPPI-testen og noen som trolig ikke vil passere testen.

Tabell 26.1 Eksempler på instrumenter som trolig vil passere SPPI-testen og instrumenter som trolig ikke vil passere SPPI-testen.

Instrumenter som trolig vil passere SPPI-testen	Instrumenter som trolig ikke vil passere SPPI-testen
Gjeldsinstrumenter med fast rente	Investeringer i konvertible obligasjoner
Gjeldsinstrumenter med flytende rente og fast margin, for eksempel 3-måneders NIBOR pluss margin	Gjeldsinstrumenter med overproporsjonal rentefastsettelse (gearing), for eksempel en rente som øker med to ganger endring i en indeks
Kundefordringer med «normale» vilkår	Gjeldsinstrumenter med rente som er indeksert til egenkapital- eller råvarepriser
Bankinnskudd og andre finansielle fordringer med «enkle» vilkår	Instrumenter med overskuddsdeling eller hvor instrumentets kontantstrømmer avhenger av kontantstrømmene fra, eller verdien på, spesifikke eiendeler

Utover eksemplene i tabellen ovenfor kan det også være verdt å nevne at investeringer i åpne pengemarkedsfond normalt ikke vil være å anse som et «enkelt» finansielt instrument. Dette gjelder selv om fondet bare investerer i rentebærende instrumenter som i seg selv ville passert SPPI-testen. Dette skyldes at investor i fondet ikke investerer i de underliggende finansielle eiendeler, men i en fondsandel som normalt kjøpes og selges til virkelig verdi. Andelene har derved ikke kontraktsmessige vilkår som er betaling av hovedstol og renter på utestående hovedstol. Investeringer i åpne fond skal normalt heller ikke klassifiseres som et egenkapitalinstrument for investor, da disse fondene normalt ikke møter definisjonen av egenkapitalinstrumenter for utsteder. Særskilte bestemmelser gjelder for såkalte kontraktsmessig linkede instrumenter, dvs. instrumenter med kontantstrømmer som avhenger av kontantstrømmene til en underliggende portefølje av finansielle instrumenter (IFRS 9.B4.1.20 til IFRS 9.B4.1.26).

Nærmere om forretningsmodelltesten

Forretningsmodellen fastsettes på et nivå som reflekterer hvordan grupper av finansielle eiendeler styres sammen for å oppnå et gitt forretningsmessig formål (IFRS 9. B4.1.2). Forretningsmodellen avhenger ikke av ledelsens intensjon med et gitt finansielt instrument, men bestemmes på et høyere aggregeringsnivå. Samtidig kan et selskap ha mer enn én forretningsmodell som ligger til grunn for styringen av finansielle instrumenter. Et selskap kan for eksempel ha en portefølje av investeringer som de holder for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer og en annen portefølje som det styrer med tanke på å realisere virkelig-verdi-enderinger. Utgangspunktet for vurderingen av forretningsmodell er derved porteføljer av finansielle eiendeler. I visse tilfeller kan det også være riktig å dele en portefølje inn i underporteføljer for å kunne reflektere hvordan selskapet styrer disse finansielle eiendelene.

Et selskaps forretningsmodell avspeiler hvordan et selskap styrer sine finansielle eiendeler for å generere kontantstrømmer (IFRS 9.B4.1.2A). Det vil si at forretningsmodellen avgjør hvorvidt kontantstrømmer vil resultere fra mottak av kontraktsmessige kontantstrømmer eller salg av finansielle eiendeler, eller begge deler. Vurderingen av hvilken forretningsmodell en virksomhet opererer med, skal gjøres basert på det mest sannsynlige scenarioet. Med andre ord, dersom en virksomhet kun ser for seg at de skal selge finansielle eiendeler ved et såkalt «worst case scenario», skal ikke dette reflekteres i forretningsmodelltesten, med mindre det er sannsynlig at selskapet kommer dit. Dersom det viser seg kontantstrømmer realiseres på annen måte enn selskapet forventet på det tidspunktet forretningsmodell ble vurdert, for eksempel ved at selskapet selger flere eller færre instrumenter enn forventet, medfører ikke dette en feilretting etter IAS 8, så fremt all tilgjengelig relevant og objektiv informasjon ble hensyntatt ved opprinnelig vurdering. Slike hendelser vil normalt heller ikke medføre smitteeffekter for gjenværende instrumenter i samme portefølje, men vil måtte vurderes ved klassifisering av nye lignende instrumenter. Ved en omlegging av forretningsmodell kan det imidlertid være aktuelt med en omklassifisering av porteføljen, jf. omtale i punkt 26.4.3.

Fastsettelsen av et selskaps forretningsmodell er ikke noe som besluttes, men et spørsmål om fakta (IFRS 9.B4.1.2B). Forretningsmodellen er typisk observerbar gjennom de aktivitetene som selskapet foretar for å oppnå formålet med forretningsmodellen. Det vil kreve skjønn å vurdere hvilken forretningsmodell som ligger til grunn for styringen av eiendelene, og vurderingen er ikke bestemt av en enkelt faktor eller aktivitet. Selskapet må derimot vurdere all relevant informasjon som er tilgjengelig på tidspunkt for vurderingen. Dette inkluderer, men er ikke begrenset til:

- a. Hvordan resultatene av forretningsmodellen og de finansielle eiendelene som holdes innenfor forretningsmodellen er evaluert og rapportert til ledelsen
- b. Risikoene som påvirker resultatene av forretningsmodellen, og særskilt hvordan disse risikoene styres; og
- c. Hvordan de som styrer porteføljen er kompensert, for eksempel hvorvidt kompensasjonen er basert på virkelig verdi av eiendelene eller på mottak av kontraktsmessige kontantstrømmer

Holde for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer

«Enkle» finansielle eiendeler i en forretningsmodell hvor formålet er å holde finansielle eiendeler for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer skal måles til amortisert kost (IFRS 9.4.1.2).

Når formålet med forretningsmodellen er å motta kontraktsmessige kontantstrømmer, styres porteføljen av finansielle eiendeler for å realisere kontantstrømmer gjennom mottak av kontraktsmessige betalinger over instrumentenes levetid (IFRS 9.B4.1.2C). Når det skal vurderes om finansielle eiendeler holdes for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer, må selskapet vurdere hyppigheten, beløp og tidspunkt for salg i tidligere perioder, årsakene til disse salgene og forventninger til fremtidig salgsaktivitet.

Et selskap kan ha som målsetning å holde finansielle eiendeler for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer selv om ikke alle instrumenter holdes til forfall (IFRS 9.B4.1.3). Et selskap kan altså ha som forretningsmodell å holde finansielle eiendeler for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer selv om salg inntreffer eller er forventet å inntreffe i fremtiden. Standarden nevner spesifikt flere typer salg som er konsistent med en forretningsmodell som består av å holde finansielle eiendeler for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer (IFRS 9.B4.1.3.A og IFRS 9.B4.1.3.B):

- Salg på grunn av økt kredittrisiko, herunder salg på grunn av at eiendelen ikke lenger tilfredsstill kriteriene til kredittkvalitet i selskapets dokumenterte investeringsstrategi
- Salg for å styre konsentrasjoner av kredittrisiko, også uten økning i spesifikke eiendelers kredittrisiko
- Salg som ikke er hyppige, selv om de er vesentlige
- Hyppige salg som er uvesentlige enkeltvis og samlet
- Salg tett opp til forfall når salgsbeløpet er tilnærmet likt det beløpet som ville ha vært mottatt om instrumentet hadde blitt holdt til forfall

Dersom det gjøres hyppige salg som er mer enn uvesentlige, må det imidlertid vurderes om disse salgene kan være konsistente med en forretningsmodell som er å holde finansielle eiendeler for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer. I denne sammenheng er det ikke relevant om salgene er pålagt av tredjepart eller bestemt av selskapet selv. Hyppigere eller mer vesentlige salg i en gitt periode er ikke nødvendigvis inkonsistent med en forretningsmodell som innebærer å holde finansielle eiendeler for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer, dersom selskapet kan forklare årsakene til disse salgene og godtgjøre at disse salgene ikke representerer en endring i selskapets forretningsmodell.

Det er gitt flere eksempler på forretningsmodeller som innebærer å holde finansielle eiendeler for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer i IFRS 9. B4.1.4. Teoriksempel 26.1 nedenfor er basert på ett av disse.

Teoriksempel 26.1: Forretningsmodell som innebærer å holde eiendelene for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer

Et selskap investerer i finansielle eiendeler for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer. Finansieringsbehovet til selskapet er forutsigbart og forfallet til instrumentene er tilpasset selskapets estimerte finansieringsbehov.

Selskapet gjennomfører risikostyringsaktiviteter for å minimere kredittapene. I tidligere perioder har salg typisk funnet sted dersom det har vært observert økning i kreditttrisikoen til eiendelene slik at de ikke lenger faller inn under kriteriene spesifisert i selskapets investeringspolicy. I tillegg har det forekommet salg på grunn av uventede finansieringsbehov, men disse har ikke vært hyppige.

Rapporter til ledelsen fokuserer på kredittkvaliteten til eiendelene og den kontraktsmessige avkastningen. Selskapet overvåker også virkelig verdi på eiendelene, sammen med annen informasjon.

Vurdering: Selv om selskapet overvåker virkelig verdi på eiendelene, sammen med annen informasjon, som ledd i oppfølgingen av kreditttrisikoen, er forretningsmodellen å holde for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer. Vesentlige salg har skjedd på grunn av økning i kredittisiko eller på grunn av uventede finansieringsbehov, men salg inntreffer ikke hyppig og er ikke en integrert del av forretningsmodellen.

Kilde: Basert på IFRS 9.B4.1.4 Example 1.

Holde for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer og for salg «Enkle» finansielle eiendeler i en forretningsmodell hvor formålet oppnås både ved å motta kontraktsmessige kontantstrømmer og ved å selge finansielle eiendeler, skal måles til virkelig verdi over OCI (IFRS 9.4.1.2A).

I en forretningsmodell hvor eiendeler både holdes for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer og for salg, har ledelsen besluttet at både mottak av kontraktsmessige kontantstrømmer og salg av finansielle eiendeler er en integrert del av forretningsmodellen (IFRS 9.B4.1.4A). Det kan være ulike forretningsmessige

formål som kan være konsistent med en slik forretningsmodell. For eksempel kan formålet være å styre daglig likviditetsbehov, å opprettholde en gitt avkastningsprofil eller å oppnå sammenfall mellom durasjonen på finansielle eiendeler med durasjonen på finansielle forpliktelser som disse eiendelene skal betjene. Sammenlignet med en forretningsmodell hvor finansielle instrumenter holdes bare for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer, vil en forretningsmodell hvor finansielle instrumenter både holdes for å motta og for salg typisk innebære både større hyppighet og verdi av salg (IFRS 9.B4.1.4B). Dette på grunn av at salg av finansielle eiendeler er en integrert del av forretningsmodellen og ikke bare et tilfeldig resultat av den. Det settes imidlertid ikke noen terskel for hyppighet eller verdi på salg, siden både mottak av kontraktsmessige kontantstrømmer og salg er en integrert del av forretningsmodellen.

Det er gitt flere eksempler på forretningsmodeller som innebærer både å holde finansielle eiendeler for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer og for salg i IFRS 9.B4.1.4C. Teoriksempel 26.2 nedenfor er basert på ett av disse.

Teoriksempel 26.2: Forretningsmodell som innebærer både å holde for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer og for salg

Et selskap forventer investeringer i et anleggsmiddel om noen få år. Selskapet investerer overskuddslikviditet i kortsiktige og langsiktige finansielle eiendeler, slik at det kan finansiere investeringen når den gjennomføres. Mange av eiendelene har en kontraktsmessig levetid som går utover forventet investeringstidspunkt.

Selskapet vil holde finansielle eiendeler for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer og, dersom muligheten byr seg, selge finansielle eiendeler for å reinvestere i eiendeler med høyere avkastning.

De som forvalter investeringene er avlønnet basert på total avkastning i porteføljen.

Vurdering: Målsetningen med forretningsmodellen oppnås både ved å motta kontraktsmessige kontantstrømmer og ved salg. Selskapet vil løpende beslutte hvorvidt det å holde finansielle eiendeler for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer eller selge for å reinvestere, vil maksimere avkastningen til porteføljen.

Dersom selskapet derimot hadde investert i kortsiktige finansielle eiendeler og løpende reinvestert kontantstrømmene fra disse i nye kortsiktige eiendeler frem til tidspunkt for investering, hvorpå kontantstrømmer fra disse eiendelene ble benyttet til å finansiere anleggsmidlet etter hvert som eiendelene forfalt, ville det vært en forretningsmodell som innebar å holde finansielle eiendeler for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer.

Kilde: IFRS 9.B4.1.4C, Example 5.

Andre forretningsmodeller

Finansielle eiendeler skal måles til virkelig verdi over resultatet dersom de hverken er holdt for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer, eller holdt for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer og for salg (IFRS 9.B4.1.5).

Standarden beskriver at porteføljer som styres på virkelig-verdi-basis med formål om å realisere kontantstrømmer gjennom salg av finansielle eiendeler, og porteføljer som er holdt for omsetning, er porteføljer som skal måles til virkelig verdi over resultatet. Selv om selskapet vil motta kontraktsmessige kontantstrømmer mens det eier instrumentene, er ikke formålet med porteføljen å holde instrumenter for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer og for salg. Dette på grunn av at mottak av kontraktsmessige kontantstrømmer ikke er en integrert del av formålet med forretningsmodellen, men mer et tilfeldig resultat av den.

En finansiell eiendel eller en finansiell forpliktelse er holdt for omsetning dersom eiendelen eller forpliktelsen (vedlegg A til IFRS 9):

- a. i hovedsak er anskaffet eller pådratt med kortsiktig salg eller gjenkjøp som formål,
- b. er en del av en portefølje av identifiserte finansielle instrumenter som blir styrt sammen, og som det er godtgjort at det foreligger et nylig faktisk mønster for kortsiktig realisering av overskudd for, eller
- c. er et derivat, med unntak for derivater som er finansielle garantikontrakter, eller et øremerket og effektivt sikringsinstrument.

I motsetning til finansielle forpliktelser er det ikke behov for en virkelig-verdi-oppsjon for finansielle eiendeler som styres, måles og rapporteres til ledelsen på virkelig-verdi-basis. Dette på grunn av at slike porteføljer er pliktig målt til virkelig verdi over resultatet, ettersom en slik forretningsmodell hverken innebærer å holde finansielle instrumenter for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer, eller holde for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer og for salg.

Teorieksempel 26.3 illustrerer en portefølje som styres på virkelig-verdi-basis. Eksemplet er basert på IFRS 9.B4.1.6.

Teorieksempel 26.3: Andre forretningsmodeller

Et selskap styrer og måler resultatene av en portefølje på virkelig-verdi-basis. Beslutninger er tatt basert på virkelig verdi av eiendelene. Denne porteføljestyringen resulterer i hyppige kjøp og salg av finansielle eiendeler.

Vurdering: En portefølje som er styrt, og hvis resultater er evaluert, på virkelig-verdi-basis er hverken holdt for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer, eller holdt for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer og for salg. Selskapet er primært fokusert på virkelig-verdi-informasjon og bruker denne informasjonen til å vurdere resultatene og til å ta beslutninger. Selv om selskapet vil motta kontraktsmessige kontantstrømmer mens de holder finansielle eiendeler, er dette mer tilfeldig og ikke en integrert del av formålet med porteføljen. Porteføljen må derfor måles til virkelig verdi over resultatet.

Nærmere om virkelig-verdi-opsjonen

Finansielle eiendeler som etter SPPI-test og vurdering av forretningsmodell skal måles enten til amortisert kost eller virkelig verdi over OCI, kan øremerkes til måling til virkelig verdi dersom en slik utpeking gir mer relevant og pålitelig informasjon til brukerne av regnskapet (IFRS 9.4.1.5 og IFRS 9.B4.129 til IFRS 9.B4.1.32). For finansielle eiendeler vil utpeking til virkelig verdi over resultatet i henhold til IFRS 9, gi mer relevant informasjon dersom en utpeking til måling til virkelig verdi eliminerer eller vesentlig reduserer et regnskapsmessig misforhold som ellers ville oppstå ved måling av eiendeler eller forpliktelser, eller av innregning av gevinster eller tap på disse, på ulikt grunnlag. Utpeking til virkelig verdi kan bare gjøres ved førstegangsinnregning, og kan ikke oppheves på et senere tidspunkt.

Et typisk eksempel på når det kan være aktuelt å benytte seg av virkelig-verdi-opsjonen for en finansiell eiendel, er når et selskap investerer i, eller blir part i, en finansiell eiendel med fast rente som skal måles til amortisert kost eller til virkelig verdi over OCI. Dersom selskapet inngår en rentebytteavtale for sikring av fastrenteeksponeringen i eiendelen, skal rentebytteavtalen i utgangspunktet måles til virkelig verdi over resultatet, mens eiendelen som sikres måles til amortisert kost eller virkelig verdi over OCI. Ulik målebasis for eiendelen og rentebytteavtalen vil da skape et regnskapsmessig misforhold så lenge sikringsbokføring ikke praktiseres. Regnskapsføringen reflekterer med andre ord ikke den økonomiske sammenheng mellom instrumentene. Selskapet kan derfor velge å øremerke eiendelen med fast rente til måling til virkelig verdi resultatet, tilsvarende som rentebytteavtalen, dersom en slik utpeking eliminerer eller vesentlig reduserer det regnskapsmessige misforholdet. Virkelig-verdi-opsjonen vil i dette tilfellet være et alternativ til sikringsbokføring. Rent praktisk trenger ikke eiendelen og forpliktelsen som gir opphav til det regnskapsmessige misforholdet, å være inngått på nøyaktig samme tidspunkt. En rimelig forsinkelse er tillatt, forutsatt at hver transaksjon øremerkes til virkelig verdi over resultatet ved førstegangsinnregning, og gjenværende transaksjon(er) er forventet å inntreffe (IFRS 9.B4.1.31).

Derivater

Derivater skal måles til virkelig verdi over resultatet. Særskilte prinsipper gjelder likevel for regnskapsføringen av derivater som er utpekt som sikringsinstrumenter.

Derivater omfatter tradisjonelle derivater med finansielt oppgjør, slik som valutaterminer, rentebytteavtaler, forwardkontrakter og opsjoner, men også innebygde derivater som skal skilles ut og regnskapsføres separat, og visse ikke-finansielle som blir omfattet av virkeområdet til IFRS 9 og som skal regnskapsføres som derivater. Det vises til kapittel 7 for en nærmere omtale av derivater og definisjoner av disse.

Egenkapitalinstrumenter

Egenkapitalinstrumenter har ikke kontantstrømmer som bare er betaling av hovedstol og renter på utestående hovedstol, og skal derfor måles til virkelig verdi over resultatet, med mindre de er utpekt som målt til virkelig verdi over OCI (IFRS 9.4.1.4).

Opsjonen til å måle egenkapitalinstrumenter til virkelig verdi over OCI kan benyttes på instrument-for-instrument basis, og gjelder for egenkapitalinstrumenter som ikke er holdt for omsetning eller er et betinget vederlag innregnet av et overtakende foretak i en virksomhetssammenslutning som omfattes av IFRS 3. Ved utpeking av egenkapitalinstrumenter i utenlandsk valuta til virkelig verdi over OCI, omfatter verdiendringene også verdiendringer som skyldes valutakursendringer. Verdiendringer på egenkapitalinstrumenter utpekt til virkelig verdi over OCI skal ikke reklassifiseres til resultatet, hverken løpende gjennom eiertiden eller ved fraregning. Utbytte skal resultatføres med mindre det er åpenbart at det representerer tilbakebetaling av egenkapitalinvesteringen. Opsjonen til måling til virkelig verdi over OCI er ment for investeringer hvor formålet i første rekke ikke er å oppnå avkastning gjennom verdistigning.

Finansielle eiendeler som skal klassifiseres basert på at de er egenkapitalinstrumenter, er instrumenter som faller inn under definisjonen av å være egenkapitalinstrumenter fra utsteders ståsted, og ikke hvorvidt de er å anse som egenkapitalinstrumenter fra investors ståsted. (vedlegg A til IFRS 9 og definisjoner av egenkapital og gjeld i IAS 32). Dette innebærer blant annet at investeringer i fondsandeler som investor krever innløst mot utsteder normalt skal klassifiseres som et gjeldsinstrument. Dette på grunn av at utsteder klassifiserer innskuddet fra investor som en gjeld siden utsteder er forpliktet til å betale kontanter eller andre finansielle instrumenter om investor ønsker innløsning. Dette på tross av at fondsandelene er å anse som et egenkapitalinstrument fra investors ståsted, siden andelene gir en eksponering i fondets eiendeler fratrukket fondets forpliktelser, altså en residualinteresse.

26.4.2 Finansielle forpliktelser

Finansielle forpliktelser skal måles til amortisert kost, med unntak for finansielle forpliktelser som skal måles til virkelig verdi over resultatet på grunn av at de er holdt for omsetning, og finansielle forpliktelser som er utpekt til måling til virkelig verdi over resultatet (IFRS 9.4.2.1). Normalt vil dermed hovedtyngden av et selskaps finansielle forpliktelser bli målt til amortisert kost. Dette vil typisk gjelde leverandørgjeld, andre finansielle forpliktelser, banklån og gjeld i form av utstedte obligasjoner eller sertifikater.

Begrepet «holdt for omsetning» er nærmere omtalt under «Andre forretningsmodeller» i punkt 26.4.1. Foruten derivater som er forpliktelser, kan et eksempel på finansielle forpliktelser som er holdt for omsetning være noterte gjeldsinstrumenter som utsteder handler aktivt i for å oppnå gevinst basert på kortsiktige kurssvingninger.

Finansielle forpliktelser som ikke er holdt for omsetning og hvor virkelig verdiopsjonen ikke er benyttet, skal måles til amortisert kost. Til forskjell fra finansielle eiendeler skal det imidlertid skilles ut innbygde derivater fra finansielle forpliktelser målt til amortisert kost, når kriteriene for det er til stede. Dersom en finansiell forpliktelse målt til amortisert kost inneholder et innebygget derivat som skal skilles ut og regnskapsføres separat, skal det innbygde derivatet måles til virkelig verdi over resultatet, mens vertskontrakten måles til amortisert kost. Måling til amortisert kost er nærmere omtalt i kapittel 26.5, mens prinsippene for utskilling av innebygde derivater er nærmere omtalt i kapittel 26.7.

En finansiell forpliktelse som ikke er pliktig målt til virkelig verdi over resultatet, kan øremerkes til måling til virkelig verdi over resultatet dersom (IFRS 9.4.2.2):

1. kontrakten inneholder ett eller flere innebygde derivater som oppfyller visse kriterier, eller
2. en slik utpeking resulterer i mer relevant informasjon.

Utpeking av kontrakter som inneholder innebygde derivater til virkelig verdi over resultatet er omtalt i sammenheng med utskilling av innbygde derivater i kapittel 26.7.

Utpeking til måling til virkelig verdi over resultatet resulterer i mer relevant informasjon dersom:

1. den eliminerer, eller i vesentlig grad reduserer, et regnskapsmessig misforhold som ellers ville oppstått ved måling av eiendeler eller forpliktelser, eller av innregning av gevinster eller tap på disse, på ulikt grunnlag, eller
2. en gruppe av finansielle eiendeler, finansielle forpliktelser eller begge deler forvaltes, og deres inntjening vurderes på grunnlag av virkelig verdi, i samsvar med en dokumentert risikohåndterings- eller investeringsstrategi, og informasjonen om gruppen gis internt på dette grunnlag til nøkkelpersoner i ledelsen (som definert i IAS 24), for eksempel selskapets styre og daglige leder.

Utpeking til måling til virkelig verdi over resultatet må gjøres ved førstegangsinnregning og kan ikke gjenkalles. Utpeking på grunnlag av et regnskapsmessig

misforhold er nærmere omtalt i avsnitt om gjeldsinstrumenter i punkt 26.4.1 i tilknytning til tilsvarende opsjon for finansielle eiendeler.

Når det gjelder grupper av finansielle instrumenter som internt styres og følges opp basert på virkelig verdi, avhenger bruken av dette kriteriet av regnskapsprodu-sentens praksis og interne retningslinjer. Hvis selskapet legger virkelig verdi til grunn i sin interne styring, og instrumentene rapporteres slik til ledelsen, kan instrumen-tene rapporteres slik også i finansregnskapet. Bruken av denne opsjonen kan være aktuell for eksempel dersom et selskap utsteder såkalte strukturerte produkter med innebygde derivater og styrer risikoen knyttet til disse på basis av virkelig verdi ved bruk av både derivater og andre finansielle instrumenter (IFRS 9.B4.1.34). Utpeking til virkelig verdi vil gjelde alle instrumenter som styres sammen i en slik strategi, og strategien må være dokumentert (IFRS 9.B4.1.35 og IFRS 9.B4.1.36).

Når virkelig verdi-opsjonen er benyttet, skal verdiendringer fra egen kredittri-siko føres over OCI i stedet for i resultatet som for øvrige verdiendringer, med mindre føring over OCI skaper eller forsterker et regnskapsmessig misforhold (IFRS 9.5.7.7). Verdiendringer fra egen kredittrisiko ført som OCI, skal ikke reklas-sifiseres til resultatet ved tilbakekjøp eller annet oppgjør av forpliktelsen.

Klassifisering av finansielle forpliktelser er illustrert i figur 26.2 nedenfor. Omklassifisering av finansielle forpliktelser vil normal ikke inntreffe da et selskap ikke skal klassifisere finansielle forpliktelser inn i, eller ut av, kategorien til virkelig verdi over resultatet etter førstegangsinnregning.

Figur 26.2 Klassifisering og måling av finansielle forpliktelser.

26.4.3 Omklassifisering

I enkelte situasjoner må finansielle eiendeler som er gjeldsinstrumenter omklassifiseres mellom kategoriene amortisert kost, virkelig verdi over resultatet eller virkelig verdi over OCI. Utgangspunktet for en reklassifisering er at forretningsmodellen et selskap benytter for å styre sine finansielle eiendeler, endres. Selskapet må da klassifisere eiendelen til ny kategori ved bruk av forretningsmodelltesten som er beskrevet i punkt 26.4.1 under avsnittet om gjeldsinstrumenter. Reklassifiseringen skal anvendes fremadskuende fra og med reklassifiseringsdatoen (IFRS 9.5.6.1). Reklassifiseringsdatoen er den første dagen i den første rapporteringsperioden etter at endringen i forretningsmodell trådte i kraft (IFRS 9, vedlegg A).

Endringer i forretningsmodell for styring av finansielle eiendeler inntreffer ikke veldig ofte. Normalt er dette kun tilfellet dersom et selskap avviker eller starter opp virksomhet som er vesentlig sammenlignet med deres øvrige aktiviteter. Oppkjøp eller avvikling av virksomhet vil være typiske tilfeller. Dette er illustrert i teorieksempel 26.4.

Teorieksempel 26.4: Endring i forretningsmodell som vil kreve reklassifisering (IFRS 9.B4.4.1)

Et selskap har en portefølje av kommersielle lån som de planlegger å selge på kort sikt. Porteføljen er dermed klassifisert som virkelig verdi over OCI. Selskapet kjøper en virksomhet som forvalter slike lån, hvis forretningsmodell innebærer å holde for å motta kontraktmessige kontantstrømmer. Porteføljen er ikke lenger holdt for salg, og må reklassifiseres til amortisert kost.

Et midlertidig bortfall av et marked, eller en overføring av eiendeler mellom deler av en virksomhet med ulik forretningsmodell, vil ikke kreve eller tillate reklassifisering (IFRS 9.B4.4.2).

Ved reklassifiseringer er det ikke nødvendig å reversere tidligere innregnede gevinster, tap eller renter (IFRS 9.5.6.1). Tabell 26.2 nedenfor angir hvordan man måler den finansielle eiendelen på reklassifiseringsdato.

Tabell 26.2 Måling ved reklassifisering av finansielle eiendeler.

Fra	Til	Måles til	Andre kommentarer	Referanse
Amortisert kost	Virkelig verdi over resultatet	Virkelig verdi på tidspunktet for reklassifisering	Gevinst eller tap (forskjellen mellom tidligere amortisert kost og ny virkelig verdi) resultatføres	IFRS 9.5.6.2
Virkelig verdi over resultatet	Amortisert kost	Virkelig verdi på tidspunktet for reklassifisering	Virkelig verdi vil være utgangspunktet for påfølgende amortisert kost. Se IFRS 9.B5.6.2 for veiledning på fastsettelse av effektiv rente og tapsavsetning	IFRS 9.5.6.3

Fra	Til	Måles til	Andre kommentarer	Referanse
Amortisert kost	Virkelig verdi over OCI	Virkelig verdi på tidspunktet for reklassifisering	Gevinst eller tap (forskjellen mellom tidligere amortisert kost og ny virkelig verdi) føres over OCI	IFRS 9.5.6.4
Virkelig verdi over OCI	Amortisert kost	Virkelig verdi på tidspunktet for reklassifisering	Akkumulert gevinst og tap tidligere ført over OCI reverseres fra egenkapitalen og justeres mot virkelig verdi på eiendelen på tidspunktet for reklassifisering	IFRS 9.5.6.5
Virkelig verdi over resultatet	Virkelig verdi over OCI	Virkelig verdi på tidspunktet for reklassifisering	Se IFRS 9.B5.6.2 for veiledning på fastsettelse av effektiv rente og tapsavsetning	IFRS 9.5.6.6
Virkelig verdi over OCI	Virkelig verdi over resultatet	Virkelig verdi på tidspunktet for reklassifisering	Akkumulert gevinst og tap tidligere ført over OCI reklassifiseres fra egenkapitalen til resultatet som en reklassifiseringsjustering etter IAS 1.	IFRS 9.5.6.7

De kontraktmessige vilkårene til en finansiell eiendel er kjent ved første gangs innregning. Likevel kan disse, i likhet med en forretningsmodell, endres over tid. Dersom dette skjer, må selskapet foreta en vurdering av hvorvidt instrumentet oppfyller vilkårene for fraregning, for deretter å innregne en ny eiendel, basert på de nye kontraktmessige vilkårene. En direkte reklassifisering på bakgrunn av endringer i kontraktmessige vilkår vil dermed ikke være aktuelt (IFRS 9.BC4.117). Prinsippene for fraregning omtales i kapittel 6.

26.5 Måling

IFRS 9, og IFRS 13 når det gjelder måling til virkelig verdi, inneholder prinsipper både for hvordan et instrument skal måles ved førstegangsinnregning og hvordan det skal måles i påfølgende perioder. Den etterfølgende målingen av et finansielt instrument vil avhenge av hvorvidt instrumentet er en finansiell eiendel eller en finansiell forpliktelse, og hvilken klassifisering det har. Særskilte prinsipper gjelder for finansielle garantikontrakter, lånetilsagn og betingede vederlag i virksomhetssammenslutninger.

26.5.1 Måling ved førstegangsinnregning

Ved førstegangsinnregning skal alle finansielle instrumenter, med unntak av visse kundefordringer, innregnes i balansen til virkelig verdi (IFRS 9.5.1.1). Virkelig verdi vil imidlertid normalt tilsvare transaksjonsprisen. Unntaket fra innregning til virkelig

verdi gjelder kundefordringer som i henhold til IFRS 15 ikke har et vesentlig finansieringselement. Disse skal innregnes til transaksjonsprisen (IFRS 9.5.1.3). Det samme gjelder dersom unntaket i IFRS 15.63 er anvendt. Dette unntaket gir anledning til å se bort fra vesentlige finansieringselement dersom selskapet ved kontraktsinngåelsen forventer at kunden betaler innen ett år etter at varen eller tjenesten er levert.

IFRS 9 inneholder også bestemmelser om håndtering av transaksjonskostnader (IFRS 9.5.1.1). For finansielle eiendeler eller forpliktelser som måles til virkelig verdi over resultatet, skal transaksjonskostnader resultatføres direkte. For andre finansielle eiendeler eller forpliktelser skal transaksjonskostnader tillegges eller fratrekkes virkelig verdi. Effekten av dette blir at transaksjonskostnader amortiseres over forventet levetid for instrumenter som skal måles til amortisert kost, og ført over OCI for instrumenter som måles til virkelig verdi over OCI. For gjeldsinstrumenter målt til virkelig verdi over OCI, vil transaksjonskostnader ført over OCI bli amortisert til resultatet gjennom amortiseringsprosessen (IFRS 9.B5.2.2).

Transaksjonskostnader er definert i IFRS 9 vedlegg A som marginale kostnader som er *direkte henførbare* til anskaffelse, utstedelse eller avhending av en finansiell eiendel eller en finansiell forpliktelse. Det beskrives videre at en marginal kostnad er en kostnad som ikke ville påløpt dersom selskapet ikke hadde anskaffet, utstedt eller avhendet det finansielle instrumentet. Tabell 26.3 gir eksempler på hva som kan være omfattet som transaksjonskostnader, og hva som ikke er omfattet (IFRS 9.B5.4.8).

Tabell 26.3 Eksempler på hva som kan være omfattet som transaksjonskostnader, og hva som ikke er omfattet.

Eksempler på hva som kan være transaksjonskostnader	Eksempler på hva som ikke er transaksjonskostnader
Honorarer og provisjoner til agenter, rådgivere, meglere og forhandlere	Over- eller underkurs ved utstedelse
Avgifter til reguleringsmyndigheter og verdipapirbørser, samt overføringsskatter og avgifter	Finansieringskostnader eller interne administrasjons- eller innehavekostnader

I noen tilfeller vil det være åpenbart at virkelig verdi på det finansielle instrumentet ikke er transaksjonsprisen. Dersom noe av det vederlaget som er avgitt eller mottatt, er for noe annet enn det finansielle instrumentet, skal det finansielle instrumentet innregnes til virkelig verdi (IFRS 9.B5.1.1). Avviket mellom vederlaget og virkelig verdi skal resultatføres, med mindre dette kvalifiserer som en annen type eiendel eller forpliktelse. Dersom for eksempel en mor gir et ikke rentebærende lån med fast løpetid til datter, kan virkelig verdi på lånet estimeres ut fra alternativ lånerente for tilsvarende instrumenter. I konsernregnskapet vil lånet være eliminert, men

i selskapsregnskapene vil avviket mellom vederlaget og virkelig verdi normalt bli reflektert som et kapitalinnskudd.

Prinsipper for måling av virkelig verdi er gitt i IFRS 13, og det vises til artikkelen som omtaler den standarden for en nærmere omtale av disse prinsippene. Det kan likevel være verdt å nevne her at måleenheten for finansielle instrumenter innenfor virkeområdet til IFRS 9 i utgangspunktet er det enkelte finansielle instrument. Virkelig verdi for en beholdning av like finansielle instrumenter er derved prisen for ett instrument multiplisert med antall enheter av instrumentet. Dette betyr blant annet at en eventuell rabatt eller premie på en større post i et selskap ikke skal reflekteres i den regnskapsmessige målingen av verdien av aksjen. Kjøper for eksempel et selskap en andel på 5 prosent i et børsnotert selskap, og betaler en overkurs i forhold til den noterte prisen, vil dette følgelig medføre et regnskapsmessig tap ved første gangs regnskapsføring, så lenge den noterte kursen er upåvirket av den foretatte transaksjonen.

26.5.2 Påfølgende måling til amortisert kost

For mange selskaper skal en stor del av selskapets finansielle instrumenter, så som lån, leverandørgjeld, kundefordringer, bankinnskudd og investeringer i rentebærende papirer, måles til amortisert kost. Kalkulering av amortisert kost og effektiv rente vil derved være et sentralt element i regnskapsføringen av finansielle instrumenter for mange selskaper.

Måling til amortisert kost - generelle prinsipper

IFRS 9 inneholder tre sentrale definisjoner knyttet til regnskapsføring av finansielle instrumenter til amortisert kost (vedlegg A til IFRS 9):

- Amortisert kost er beløpet som den finansielle eiendelen eller den finansielle forpliktelsen ble målt til ved førstegangsinnregning, med fradrag for betalte avdrag på hovedstol, med tillegg eller fradrag for akkumulert amortisering gjennom effektiv-rente-metode av enhver forskjell mellom initialt beløp og pålydende, og, for finansielle eiendeler, med fradrag for tapsavsetning
- Brutto balanseført beløp er en finansiell eiendels amortiserte kost før justering for eventuelletapsavsetninger
- Effektiv-rente-metode er metoden som benyttes for beregning av amortisert kost for en finansiell eiendel eller en finansiell forpliktelse, og ved allokering og innregning av renteinntekt eller rentekostnad i resultatet over den relevante perioden

Finansielle eiendeler og finansielle forpliktelser som er klassifisert til amortisert kost, skal etter førstegangsinnregning måles til amortisert kost med resultatføring

av instrumentets effektive rente i henhold til definisjonene av amortisert kost og effektiv-rente-metode. Verdiendringer på eiendeler og forpliktelser som måles til amortisert kost, utover det som følger av amortiseringsprosessen, resultatføres først ved fraregning (IFRS 9.5.7.2). Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost må imidlertid også vurderes for nedskrivning. For finansielle eiendeler og forpliktelser i utenlandsk valuta beregnes amortisert kost og effektiv rente i den utenlandske valutaen og regnes om til funksjonell valuta etter prinsippene i IAS 21 (IFRS 9.B5.7.2).

For å kunne beregne amortisert kost gjennom et instruments levetid må effektiv rente beregnes. IFRS 9 definerer effektiv rente som den renten som nøyaktig diskonterer estimerte fremtidige kontantstrømmer over instrumentets forventede levetid til brutto balanseført beløp for den finansielle eiendelen, eller til amortisert kost for den finansielle forpliktelsen. Den effektive renten tilsvarer derved internrenten til instrumentet.

Ved beregning av effektiv rente skal alle kontantelementer medtas. Det kan inkludere etableringsgebyr, transaksjonskostnader og lignende. Kostnadselementer som pådras når selskapet blir part i det finansielle instrumentet inngår som del av brutto balanseført beløp eller amortisert kost ved førstegangsinnregning. Dette er illustrert i teorieksempel 26.5. Andre kostnadselementer, så som termingebyr, betales løpende over instrumentets levetid. Disse inngår som del av instruments kontraktsmessige kontantstrømmer ved beregning av effektiv rente.

Teorieksempel 26.5: Transaksjonskostnader ved opptak av lån

Et selskap tar opp et lån på 100 som skal betales tilbake i sin helhet ved forfall. I forbindelse med låneopptaket pådras direkte henførbare transaksjonskostnader på 2. Amortisert kost vil da være 98 ved førstegangsinnregning. Differansen mellom 98 og det beløpet som skal betales tilbake ved forfall (100) vil bli amortisert over instrumentets levetid ved at den effektive renten til instrumentet er høyere enn kupongrenten til instrumentet.

I noen tilfeller er det over- eller underkurs, eller kostnadselementer, som bare knytter seg til deler av levetiden til instrumentet. Disse skal amortiseres over den levetiden av instrumentet som dette knytter seg til (IFRS 9.B5.4.4). Betaler for eksempel et selskap overkurs ved kjøp av en obligasjon, hvor overkursen skyldes at instrumentets rente er høyere enn markedrenten frem til neste rentefastsettelse, skal denne overkursen amortiseres frem til renten blir fastsatt på nytt.

Amortisert kost og effektiv rente skal som hovedregel beregnes basert på instrumentets kontraktsfestede betingelser. Dette innebærer forventet kredittap ikke skal hensyntas i estimeringen av effektiv rente og amortisert kost, men også at eventuelle opsjoner, rentetak eller rentegulv og lignende skal hensyntas. Særskilte

regler gjelder imidlertid for instrumenter som har påløpt kredittap ved førstegangsinnregning. Dette kan være instrumenter som selskapet kjøper med en stor rabatt i forhold til pålydende på grunn av påløpt kredittap, eller misligholdte utlån som etter reforhandling har så store endringer i betingelser at det må betraktes som nye lån. For disse instrumentene skal effektiv rente beregnes basert på estimerte kontantstrømmer etter at forventet kredittap er hensyntatt. For disse instrumentene vil det kunne være hyppige, og kanskje store, endringer i estimerte kontantstrømmer da estimatet på hvor mye av instrumentets kontantstrømmer som vil bli mottatt, endres over tid. Disse endringene skal hensyntas ved at ny amortisert kost beregnes som nåverdien av nye estimerte kontantstrømmer, diskontert med instrumentets opprinnelige effektive rente. Differansen i forhold til gammel amortisert kost skal resultatføres. Denne beregningen er tilsvarende som den som illustreres i avsnittet om endringer i estimerte kontantstrømmer under punkt 26.5.2 nedenfor.

Når effektiv rente for instrumentet er beregnet, kan man kalkulere instrumentets amortiserte kost. Teorieksempel 26.6 illustrerer beregning av effektiv rente og amortisert kost for et lån med avdragsbetaling, med tilhørende regnskapsføring. Eksemplet gjelder tilsvarende for finansielle eiendeler.

Teorieksempel 26.6: Amortisert kost og regnskapsføring

Et selskap tar opp et avdragslån på NOK 100 000 000 i forbindelse med kjøp av et nytt forretningsbygg. Avtalt løpetid er 10 år, med årlige avdrag på NOK 10 000 000. Den nominelle renten på lånet er 3 %, som betales etterskuddsvis på årlig basis. Det påløper terminomkostninger på NOK 25 000, i tillegg til kostnader på NOK 5 500 000 ved opptak av lånet. Det forventes at lånet løper i 5 år før det refinansieres.

Den effektive renten på 4,58 % er beregnet basert på instrumentets forventede kontantstrømmer, og hensyntar kostnader ved låneopptak, terminomkostninger og forventet nedbetalingstid i år 5. Disse kostnadene gjør at den effektive renten blir høyere enn den nominelle renten.

Tall i TNOK						
År	0	1	2	3	4	5
Hovedstol	100 000	100 000	90 000	80 000	70 000	60 000
Opptakskostnader (advokat, megler osv.)	(5 000)					
Etableringskostnader (bank)	(500)					
Terminomkostninger		(25)	(25)	(25)	(25)	(25)
Avdrag		(10 000)	(10 000)	(10 000)	10 000)	(60 000)
Nominell rente		(3 000)	(2 700)	(2 400)	(2 100)	(1 800)
Kontantstrøm	94 500	(13 025)	(12 725)	(12 425)	(12 125)	(61 825)
Nominell rente	3,00 %					

Tall i TNOK						
År	0	1	2	3	4	5
Effektiv rente (= internrenten)	4,58 %					
Amortisert kost IB		94 500	85 806	77 014	68 119	59 116
Effektiv rente (rentekostnad: IB* effektiv rente)		4 331	3 933	3 530	3 122	2 709
Kontantstrøm		(13 025)	(12 725)	(12 425)	(12 125)	(61 825)
Amortisert kost UB	94 500	85 806	77 014	68 119	59 116	-
Forventet amortisering*		1 306	1 208	1 105	997	884

* Forventet amortisering er en fordeling av over- eller underkurs, transaksjonskostnader og andre forskjeller mellom initialt balanseført beløp og pålydende ved bruk av effektiv-rente-metode. Forventet amortisering kommer frem som differansen mellom effektiv og nominell rentekostnad.

Praktisk bokføring av beløpene:

År 0	Debet	Kredit
Bank	94 500	
Langsiktig gjeld		94 500
År 1	Debet	Kredit
Bank		13 025
Rentekostnad	4 331	
Langsiktig gjeld	8 694	

År 2	Debet	Kredit
Bank		12 725
Rentekostnad	3 933	
Langsiktig gjeld	8 792	
År 5	Debet	Kredit
Bank		61 825
Rentekostnad	2 709	
Langsiktig gjeld	59 116	

Amortisert kost for eiendeler og forpliktelser med flytende rente

Prinsipielt sett er det to måter å håndtere endringer i forventede kontantstrømmer på. Enten må den effektive renten justeres, eller så må balanseført verdi endres. For finansielle eiendeler og forpliktelser med flytende rente skal periodisk revisjon av estimerte forventede kontantstrømmer for å hensynta endringer i markedsrenten, endre den effektive renten (IFRS 9.B5.4.5). For instrumenter som ved første gangs balanseføring innregnes til det beløpet som skal betales tilbake ved forfall, vil en endring i den flytende renten normalt ikke ha noen vesentlig effekt på balanseført verdi av instrumentet. I praksis observerer vi at det er mange selskaper som løpende resultatfører den flytende renten, uten å sette opp en formell amortisert-kost-beregning, når det er tale om finansielle instrumenter med flytende rente uten vesentlige transaksjonskostnader. Veiledningen i IFRS 9 indikerer at en slik tilnærming normalt ikke vil gi vesentlig avvik i forhold til regnskapsføring basert på en formell amortisert-kost-beregning.

Dersom en formell amortisert-kost-beregning skal settes opp, er det spørsmål om hvilken rente som skal benyttes når fremtidige rentebetalinger skal estimeres.

Den dominerende praksisen er å benytte dagens flytende rente også for fremtidige renteperioder, og det er også ordlyd i standarden som støtter en slik tilnærming. IFRS regulerer imidlertid ikke dette eksplisitt, og estimering av fremtidige rentebetalinger basert på rentekurven anses også å være et regnskapsprinsipp som kan benyttes.

Endringer i estimerte kontantstrømmer

Amortisert kost og effektiv rente er basert på forventede kontantstrømmer innenfor den rammen for fremtidige kontantstrømmer som kontrakten setter. Disse forventningene kan endres over tid. Ved andre endringer i forventede kontantstrømmer enn endringer i den flytende renten og endringer i forventet kredittap (som omtales under punkt 26.5.5), skal amortisert kost kalkuleres på nytt (IFRS 9.B5.4.6). De nye forventede kontantstrømmene skal diskonteres med instrumentets opprinnelige effektive rente, og nåverdien som fremkommer blir instrumentets nye amortiserte kost. Eventuelt avvik mellom ny og opprinnelig amortisert kost resultatføres.

Teorieksempel 26.7 viser amortisert-kost-beregning for en investering i et rentebærende instrument, og hvordan endringer i forventede kontantstrømmer håndteres i amortisert-kost-beregningen.

Teorieksempel 26.7: Amortisert kost og endringer i estimerte kontantstrømmer

Ved inngangen til år 0 investerer et selskap NOK 1 000 000 i et rentebærende instrument med 5 års gjenværende levetid. Selv om instrumentet kan innfris før forfall, forventer selskapet at det vil bli innfridd ved utløpet av levetiden. Instrumentet har en hovedstol på NOK 1 250 000 og en fast rente på 4,7 % (NOK 1 250 000 x 4,7 % = NOK 59 000) som betales ved utløpet av hvert år. Tabellen nedenfor viser estimerte kontantstrømmer, effektiv rente og forventet amortisering. Beregningene viser at instrumentets effektive rente er 10 %. Den effektive renten er høyere enn den nominelle renten på grunn av at instrumentet ble kjøpt med rabatt i forhold til pålydende beløp.

Tall i TNOK						
Termin	0	1	2	3	4	5
Betaling hovedstol						1 250
Nominell rente		59	59	59	59	59
Kontantstrøm	(1 000)	59	59	59	59	1 309
Nominell rente	4,70 %					
Effektiv rente (= internrenten)	10,00 %					
Amortisert kost IB		1 000	1 041	1 086	1 136	1 190
Effektiv rente (rentekostnad: IB* effektiv rente)		100	104	109	114	119
Kontantstrøm		(59)	(59)	(59)	(59)	(1 309)
Amortisert kost UB	1 000	1 041	1 086	1 136	1 190	-
Forventet amortisering		41	45	50	55	60

Ved starten av år 3 reviderer selskapet forventede kontantstrømmer. Selskapet forventer nå at 50 % av hovedstolen vil bli betalt ved utløpet av år 3, og at gjenværende hovedstol vil bli betalt ved utløpet av år 5 (som tidligere forventet). De reviderte forventede kontantstrømmene diskonteres med opprinnelig effektiv rente (10 %), noe som gir en ny balanseført verdi ved inngangen til år 3 på NOK 1 138 000. Avviket fra gammel amortisert kost på NOK 1 086 000 (UB amortisert kost i år 2) er NOK 52 000 og innregnes i resultatet i år 3.

Tall i TNOK			
År	3	4	5
Betaling hovedstol	625		625
Nominell rente	59	30	30
Kontantstrøm	684	30	655
Nåverdi nye kontantstrømmer (10 % rente)	1 138		
UB amortisert kost år 2	1 086		
Effekt av estimatendring til resultat (gevinst)	52		
Rekalkulert amortisert kost			
Amortisert kost IB	1 138	568	595
Effektiv rente (rentekostnad: IB* effektiv rente)	114	57	59
Betalt hovedstol	(625)		(625)
Betalt rente	(59)	(30)	(30)
Amortisert kost UB	568	595	-
Forventet amortisering	55	27	30

Kilde: IFRS 9.IG.B26.

Endringer i kontraktsvilkår uten fraregning

Noen ganger blir långiver og låntaker enige om at vilkårene i et gjeldsinstrument skal endres. Dette kan skyldes økonomiske problemer hos låntaker, men kan også skyldes andre forhold slik som endret kapitalbehov. Når det foretas endringer i de kontraktmessige vilkårene i et gjeldsinstrument må det vurderes om gjeldsinstrumentet skal fraregnes og et nytt instrument innregnes, med tilhørende gevinst-/tapsberegning. Fraregning av finansielle eiendeler og forpliktelser, og regnskapsmessig behandling ved fraregning, omtales i kapittel 26.6. Her omtales regnskapsmessig behandling ved endringer i kontraktsvilkår uten fraregning, dvs. når det reforhandlede, eller på andre måter modifiserte, instrumentet skal behandles som en videreføring av det gamle.

Når de kontraktmessige vilkårene til en finansiell eiendel reforhandles eller på andre måter modifiseres, og dette ikke resulterer i fraregning av eiendelen, skal brutto balanseført beløp kalkuleres på nytt (IFRS 9.5.4.3). Et eventuelt avvik mellom nytt balanseført beløp og gammelt balanseført beløp skal resultatføres som modifiseringsgevinst eller -tap. Nytt brutto balanseført beløp skal beregnes som nåverdien av

de nye kontraktsmessige kontantstrømmene diskontert med eiendelens opprinnelige effektive rente. Kostnader eller gebyrer som påløper skal legges til eller trekkes fra balanseført beløp, og amortiseres over gjenværende levetid for eiendelen.

Regnskapsføringen som er beskrevet for modifiserte finansielle eiendeler, gjelder også for finansielle forpliktelser, jf. omtale i kapittel 26.6.2. Teorieksempel 26.8 illustrerer den regnskapsmessige behandlingen, og beregningene som må gjøres, for et selskap som reforhandler gjelden sin på grunn av økonomiske problemer.

Teorieksempel 26.8: Reforhandling av lån

Selskap B låner MNOK 400 i år 0 til en nominell rente på 6 % p.a. Pålydende skal tilbakebetales i sin helhet i år 5. Opptakskostnader utgjorde MNOK 15. Tabellen nedenfor viser forventede kontraktsmessige kontantstrømmer, effektiv rente og forventet amortisert kost over levetiden til instrumentet.

Tall i TNOK						
År	0	1	2	3	4	5
Hovedstol	400 000					(400 000)
Opptakskostnader (advokat, megler, osv.)	(15 000)					
Nominell rente		(24 000)	(24 000)	(24 000)	(24 000)	(24 000)
Kontantstrøm	385 000	(24 000)	(24 000)	(24 000)	(24 000)	(424 000)
Nominell rente	6,00 %					
Effektiv rente (= internrenten)	6,91 %					
Amortisert kost IB		385 000	387 613	390 406	393 393	396 586
Effektiv rente (= IB* effektiv rente)		26 613	26 794	26 987	27 193	27 414
Kontantstrøm		(24 000)	(24 000)	(24 000)	(24 000)	(424 000)
Amortisert kost UB	385 000	387 613	390 406	393 393	396 586	-
Forventet amortisering		2 613	2 794	2 987	3 193	3 414

I år 2 får selskapet store finansielle problemer, noe som medfører behov for reforhandling av deler av gjelden sin. Gjennom forhandlinger med sin bankforbindelse fikk selskapet fra 1. januar år 3 til en avtale om at det ikke skal betales renter i år 3 og 4. Fra år 5 skal det betales en nominell rente på 10 %, i tillegg til at låneperioden øker med 2 år slik at den blir totalt 7 år. Långiver krevde i forbindelse med reforhandlingen et gebyr på MNOK 2.

Beregningene nedenfor viser at nåverdien av de nye kontantstrømmene diskontert med den opprinnelige effektive renten, pluss påløpte gebyrer, avviker fra gammelt balanseført beløp med om lag 2,6 %. Selskapet konkluderer derved med at den reforhandlede gjelden skal behandles som en videreføring av den gamle gjelden, jf. omtale i punkt 6.2. Nåverdien av de nye kontantstrømmene er om lag MNOK 378, og differansen fra gammelt balanseført beløp på om lag MNOK 390 skal resultatføres som en modifiseringsgevinst i den perioden den oppstår. Siden nåverdien av nye kontantstrømmer skal justeres for gebyrer på MNOK 2 for å komme frem til nytt balanseført beløp, må effektiv rente beregnes på nytt.

Termin		3	4	5	6	7
Reforhandlede vilkår:						
Avdrag						(400 000)
Nominell rente				(40 000)	(40 000)	(40 000)
Kontantstrøm		-	-	(40 000)	(40 000)	(440 000)
Nåverdi med opprinnelig effektiv rente		(378 349)				
Gebyr		(2 000)				
Sum nåverdi inkludert gebyr		(380 349)				
Opprinnelig amortisert kost IB		390 406				
Prosentvis endring ((390 349 - 380 349) / 390 406)		-2,58 %				
Modifiseringsgevinst til resultatet (390 406 - 378 349)		12 057				
Ny amortisert kost IB (378 349 - 2000)		376 349	402 813	431 139	421 456	411 092
Effektiv rente		26 464	28 325	30 317	29 636	28 908
Kontantstrøm		-	-	(40 000)	(40 000)	(440 000)
Amortisert kost UB		402 813	431 139	421 456	411 092	-
Forventet amortisering		26 464	28 325	(9 683)	(10 364)	(11 092)
Beregning ny effektiv rente						
År	2	3	4	5	6	7
Ny kontantstrøm	376 349	-	-	(40 000)	(40 000)	(440 000)
Ny effektiv rente	7,03 %					

26.5.3 Påfølgende måling til virkelig verdi

Finansielle instrumenter som etter IFRS 9 skal måles til virkelig verdi omfatter gjeldsinstrumenter til virkelig verdi over OCI eller over resultatet, derivater, egenkapitalinstrumenter og enkelte finansielle forpliktelser. I det følgende gis en omtale av enkelte forhold rundt målingen av virkelig verdi og hvordan gevinster og tap for disse kategoriene av finansielle instrumenter skal innregnes.

Finansielle instrumenter til virkelig verdi over resultatet

Gjeldsinstrumenter, derivater, egenkapitalinstrumenter og finansielle forpliktelser frivillig eller pliktig klassifisert i kategorien til virkelig verdi over resultatet, skal – som navnet på kategorien illustrerer – måles til virkelig verdi over resultatet. Dette gjelder både verdiendringer som skriver seg fra markedsutvikling, akkumulering

av renter, valutakursendringer og andre verdiendringer. Det er derfor ikke behov for særskilt nedskrivningsvurdering av disse instrumentene, da eventuelle verdifall blir håndtert gjennom virkelig-verdi-måling av instrumentet. Særskilte måleregler gjelder som tidligere nevnt for derivater som er utpekt som sikringsinstrumenter og kvalifiserer for sikringsbøkføring.

For finansielle forpliktelses frivillig utpekt til måling til virkelig verdi over resultatet, skal endringer i virkelig verdi som skriver seg fra egen kredittrisiko ikke føres i resultatet, men over OCI, med mindre føring over OCI skaper eller forsterker et regnskapsmessig misforhold (IFRS 9.5.7.7). Det er beskrevet i IFRS 9 hvordan verdiendring som skyldes kredittrisiko kan estimeres (IFRS 9.B5.7.16 til IFRS 9.B5.7.20). Disse innebærer enten:

- a. å estimere endringen i verdi som skyldes endringer i kredittrisiko som den del av total verdiendring som ikke kan henføres til markedsforhold, eller
- b. å benytte en alternativ metode som selskapet mener gir et sannferdig bilde av endringen i forpliktelsens verdi som skyldes kredittrisiko.

Dersom det eneste vesentlige markedsforholdet som er observerbar er en referanserente, kan det være aktuelt å estimere endring i verdi som skyldes kredittrisiko basert på denne alene, dersom endring i virkelig verdi fra andre forhold er vurdert å være uvesentlig. Som alltid ved virkelig-verdi-målinger, skal selskapet maksimere bruken av observerbare data i estimatene.

Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi over OCI

Gjeldsinstrumenter klassifisert som til virkelig verdi med verdiendringer over OCI skal måles i balansen til virkelig verdi. Resultatføring for slike instrumenter blir imidlertid som om instrumentet hadde vært målt til amortisert kost (IFRS 9.5.7.10 og IFRS 9.5.7.11). Dette innebærer at rente beregnet etter effektiv-rente-metode, nedskrivning og effekt av valutakursendringer etter IAS 21 (for instrumenter i utenlandsk valuta (IFRS 9.B5.7.2A)) skal resultatføres, mens verdiendringer utover det som følger av måling til amortisert kost skal føres over OCI. Ved fraeregning eller reklassifisering av instrumentet skal akkumulerte verdiendringer som er ført over OCI, reklassifiseres til resultatet. En klassifisering av instrumentet i kategorien til virkelig verdi over OCI, innebærer altså både virkelig-verdi-måling i balansen og amortisert-kost-måling hva gjelder resultatføring. Eksempel 9 illustrerer regnskapsføringen for gjeldsinstrumenter til virkelig verdi over OCI.

Teorieksempel 26.9: Instrument målt til virkelig verdi over OCI

Et selskap investerer 100 i en obligasjon ved inngangen til år 1. 100 tilsvarer nominelt beløp som skal betales tilbake i sin helhet ved forfall etter 3 år, noe som betyr at det ikke er betaling av avdrag. Ingen vesentlige transaksjonskostnader påløper. Instrumentet klassifiseres som til virkelig verdi over OCI.

Ved utløpet av året er det påløpt og betalt en rente på 3, som også svarer til instrumentets effektive rente. Det er ingen vesentlig økning i kredittrisiko etter førstegangsinnregning, og 12-måneders forventet tap ved utløpet av året er 0,5. Virkelig verdi på instrumentet ved utløpet av året er 101.

Instrumentet har gjennom året gitt en positiv resultateffekt på 2,5. Dette tilsvarer renteinntekten på 3, minus 12-måneders forventet tap på 0,5. Amortisert kost ved utløpet av perioden ville vært 99,5, som er initialt investert beløp på 100 minus 12-måneders forventet tap på 0,5. Beløpet som føres over OCI er avviket mellom balanseført beløp på 101 (virkelig verdi) og amortisert kost på 99,5, altså en positiv verdiendring på 1,5. Det er altså ikke bare den rene verdiendringen sammenlignet med kostpris som føres over OCI, men avviket mellom virkelig verdi og instrumentets amortiserte kost.

Egenkapitalinstrumenter

Egenkapitalinstrumenter skal måles til virkelig verdi over resultatet eller OCI.

For egenkapitalinstrumenter klassifisert som til virkelig verdi over OCI skal verdiendringer ført over OCI ikke reklassifiseres til resultatet, hverken i løpende regnskapsføring eller ved fraregning (IFRS 9.B5.7.1). Verdiendringer ført over OCI omfatter effekten av valutakursendringer (IFRS 9.B5.7.3). Utbytte skal imidlertid resultatføres, med mindre det er klart at det representerer tilbakebetaling av investeringen. Tidspunktet for resultatføring av utbytte er når retten til utbytte er etablert, det er sannsynlig at de økonomiske fordelene ved utbyttet vil tilfalle selskapet, og størrelsen på utbytte kan måles pålitelig (IFRS 9.5.7.6 og IFRS 9.5.7.1A).

IFRS 9 inneholder ikke et kostunntak. Det fremgår imidlertid av standarden at kost i enkelte avgrensede tilfeller kan være egnet estimat på virkelig verdi (IFRS 9.B5.2.3 til IFRS 9.B5.2.6). Dette kan for eksempel være tilfelle dersom det ikke har tilkommet mer informasjon som skulle tilsi endringer i virkelig verdi etter førstegangsinnregning, eller dersom det er et stort spenn i intervallet for rimelige verdierestimater og kost representerer det beste estimatet på virkelig verdi innenfor dette intervallet. Det er gitt flere eksempler på tilgang på ny informasjon som skulle indikere at kost ikke er representativt for virkelig verdi. Disse omfatter forretningsmessige, teknologiske, markedsmessige og makroøkonomiske forhold, i tillegg til observerte transaksjoner. Det presiseres at all relevant ny informasjon må hensyntas og dessuten at kost aldri kan være beste estimat for noterte instrumenter eller kontrakter for kjøp eller salg av noterte instrumenter.

26.5.4 Særskilte måleregler

Enkelte finansielle instrumenter måles etter særskilte regler i IFRS 9. Dette gjelder i hovedsak finansielle garantikontrakter, enkelte lånetilsagn, jf. omtale av virkeområdet til IFRS 9 i kapittel 26.2, og betingede vederlag i forbindelse med virksomhetssammenslutninger. Som for andre finansielle instrumenter skal disse innregnes til virkelig verdi. Etterfølgende måling er kort beskrevet nedenfor (IFRS 9.4.2.1).

Mange forsikringsselskaper har behandlet finansielle garantikontrakter likt som øvrige forsikringskontrakter på grunn av sterke likhetstrekk med disse. Deres utsteder av en finansiell garantikontrakt eksplisitt har vurdert og behandlet kontrakten som en forsikringskontrakt, kan utsteder anvende enten IFRS 9 eller IFRS 17 (IFRS 9.2.1(c)). Valget kan tas separat per kontrakt, men er ugjenkallelig.

Forpliktelser fra *finansielle garantikontrakter og lånetilsagn* skal etter første gangsinnregning måles:

1. til virkelig verdi over resultatet, dersom virkelig-verdi-opsjonen er benyttet, eller
2. til virkelig verdi over resultatet, dersom lånetilsagnet er et derivat (IFRS 9.2.3(b)), eller
3. til det høyeste beløpet av
  - tapsavsetningen som følger av IFRS 9, og
  - initial balanseverdi justert for kumulativ inntektsføring som følger av IFRS 15.

Det siste innebærer at kontrakten eller tilsagnet måles til det høyeste av beste estimat for forpliktelsen og vederlaget som er representert som utsatt inntekt i balansen.

For mottaker av tilsagnet er lånetilsagn generelt utenfor virkeområdet til IFRS 9, og medfører generelt ikke regnskapsføring før lånet blir trukket opp. Også finansielle garantikontrakter er utenfor virkeområdet til IFRS 9 når det gjelder mottaker av garantien. Dette skyldes at finansielle garantikontrakter i de fleste tilfeller vil bli omfattet av en forsikringskontrakt og at forsikringskontrakter er utenfor virkeområdet til IFRS 9. IFRS 17 regulerer imidlertid ikke regnskapsføringen for mottaker av en forsikring. Dette medfører at regnskapsføring av finansielle garantikontrakter ikke er direkte regulert i IFRS for mottaker av garantien. IFRS 17 viser til IAS 37 og IAS 8, og anvendelse av kildehierarkiet i IAS 8 vil kunne lede til regnskapsføring av mottatte finansielle garantikontrakter som refusjonsretter for kredittap etter IAS 37. Finansielle garantikontrakter som er en integrert del

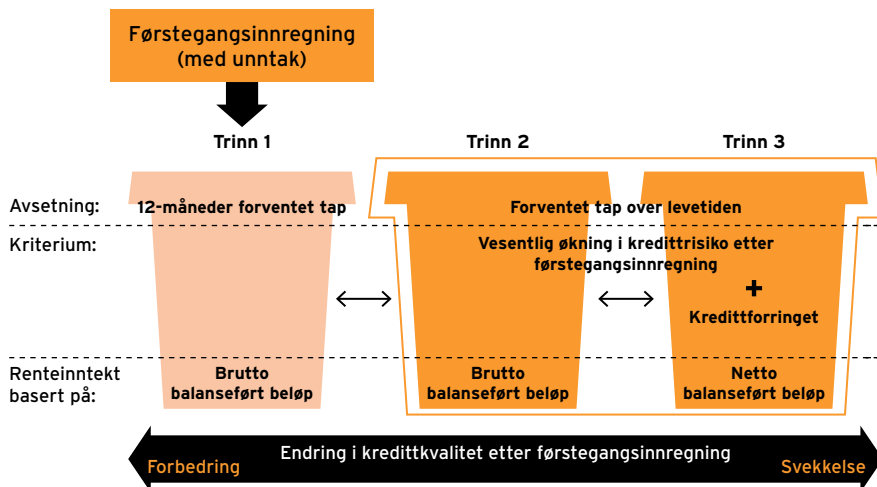
av et lån, og som derved regnskapsføres som en del av lånet, hensyntas imidlertid direkte i tapsvurderingen av dette lånet (IFRS 9.B5.5.55).

Betingede vederlag i virksomhetsmessige slutninger som omfattes av IFRS 3, innregnes første gang til virkelig verdi. Etterfølgende måling av slike betingede vederlag hos en overtakende, skjer til virkelig verdi. Endringer i verdien resultatføres.

26.5.5 Nedskrivning av finansielle eiendeler

Prinsipper for nedskrivning

Nedskrivningsreglene kommer til anvendelse for gjeldsinstrumenter som måles til amortisert kost eller til virkelig verdi over OCI (IFRS 9.5.5.1). I tillegg er lånetilsagn, finansielle garantikontrakter, leasefordringer og kontraktseiendeler innregnet under IFRS 15 omfattet. Figur 26.3 illustrerer den generelle modellen for estimering av tap på finansielle eiendeler.

Figur 26.3 Prinsipper for nedskrivning.

Alle finansielle eiendeler skal som utgangspunkt og uavhengig av kredittkvalitet, initialt plasseres i trinn 1. Unntak fra dette gjelder kjøpte eller utstedte finansielle eiendeler med påløpt kreditttap ved førstegangsinnregning. I tillegg skal en forenklet tilnærming skal benyttes for kundefordringer og kontraktseiendeler uten vesentlig finansieringselement (IFRS 9.5.5.15). Den forenklete modellen kan også, som et valg av prinsipp, benyttes for kundefordringer og kontraktseiendeler med vesentlig finansieringselement og for fordringer tilknyttet leieavtaler. Den forenklete tilnærmingen innebærer at det skal avsettes fullt ut for forventet tap over levetiden, og forenklingen er at selskapene derved slipper å følge opp endringer i kredittkvalitet på slike typer fordringer over tid.

Tapsavsetningen i trinn 1 utgjør 12-måneders forventet tap. Dette er den delen av forventet tap i instrumentets levetid som kan knyttes til mulige mislighold de første tolv månedene etter balansedato. En låntakers mislighold i løpet av de tolv første månedene vil for eksempel kunne ha konsekvenser for renter og hovedstol som skal betales etter de første tolv månedene. Ved neste balansedato, gitt at det ikke har vært en vesentlig økning i kredittrisikoen tilknyttet instrumentet, beregner man på ny forventet tap basert på mulige mislighold de neste tolv månedene.

Den generelle modellen innebærer at selskapene ved hver balansedato må vurdere hvorvidt det har vært en vesentlig økning i kredittrisikoen for de aktuelle eiendelene etter førstegangsinnregning. Det er endringen i sannsynlighet for mislighold som må vurderes, ikke den beløpsmessige endringen i forventede kredittap (IFRS 9.5.5.9). Ved vurderingen av hvorvidt sannsynligheten for mislighold har økt vesentlig, må selskapet vurdere relevant informasjon, både om historiske, nåværende og fremtidige forhold. Forhold som kan vurderes er blant annet (IFRS 9.B5.17):

- Hvorvidt det har vært en endring i instrumentets eksterne kredittvurdering siden første gangs innregning
- Hvorvidt det har vært en endring i eksterne markedsindikasjoner vedrørende kredittrisiko
- Hvorvidt det foreligger eksisterende eller forventede endringer i låntakers virksomhet, eller omstendigheter for øvrig, som negativt påvirker evnen til å betjene sine forpliktelser
- Hvorvidt det har vært vesentlige endringer i låntakers resultater, arbeidskapital eller lignende
- Hvorvidt det eksisterer eller forventes endringer i regulatoriske forhold som vil påvirke betalingsevnen

Dersom det har vært en vesentlig økning i kredittrisikoen etter førstegangsinnregning, skal den finansielle eiendelen overføres til trinn 2 eller 3, og tapsavsetningen utgjør da forventet tap over levetiden til instrumentet (IFRS 9.5.5.3). Instrumenter skal klassifiseres i trinn 3 når instrumentene er kredittforringet, det vil si når en eller flere hendelser som har en negativ innvirkning på den finansielle eiendelens estimerte framtidige kontantstrømmer har funnet sted, jf. definisjonen av kredittforringet i vedlegg A til IFRS 9. Tapsavsetninger skal være forventet tap, med utgangspunkt i den best tilgjengelige informasjonen på estimeringstidspunktet om historiske, nåværende og fremtidige forhold.

Kjøpte finansielle eiendeler med eksplisitt forventning om inntruffet kredittap er typisk instrumenter som kjøpes til underkurs fordi kredittkvaliteten er svekket etter utstedelse. Det kan også være tale om misligholdte utlån som etter reforhandling

har så store endringer i betingelser at det må betraktes som nye lån. For disse beregnes en effektiv rente ved første gangs innregning som tar hensyn til forventet tap i levetiden. Påfølgende endringer i forventet tap i levetiden, målt som nåverdien av endringer i kontantstrømmer diskontert med opprinnelig effektiv rente, resultatføres.

Nedskrivningsreglene medfører noe som omtales som en klippeeffekt (i betydning «å falle utenfor klippen»). Klippeeffekten ligger i det faktum at beregningsgrunnlaget for tapsavsetningene for instrumenter i trinn 2 og 3 er forskjellige fra trinn 1. Ved en vesentlig økning i kredittrisiko oppstår en dobbel effekt ved at risikoen for tap øker samtidig som beregningsgrunnlaget for tapsavsetningene utvides til fullt forventet tap i levetiden. En generell nedgangskonjunktur som påvirker mange finansielle eiendeler samtidig, kan derved medføre en stor økning i tapsavsetningene ved at avsetningene øker både i bredde og dybde. Tilsvarende vil dette reverseres når økonomien normaliserer seg igjen. Spørsmål om hvorvidt en økning i kredittrisiko er vesentlig eller ikke, er derved en sentral vurderingsparameter når størrelsen på tapsavsetningen skal fastsettes.

Måling av forventet kredittap

Forventet kredittap er et sannsynlighetsvektet estimat av manglende betalinger over instrumentets forventede levetid, diskontert med instrumentets effektive rente (IFRS 9.B5.5.28). Manglende betalinger er differansen mellom de kontantstrømmene som skal betales i henhold til kontrakten, og de kontantstrømmene selskapet faktisk forventer å motta.

Målingen av forventet kredittap skal gjøres med utgangspunkt i den best tilgjengelige informasjonen på estimeringstidspunktet om historiske, nåværende og fremtidige forhold. Målingen av forventet kredittap skal reflektere tidsverdien av penger, samt et nøytralt og sannsynlighetsvektet beløp som fastsettes gjennom å vurdere mulige utfall (IFRS 9.5.5.17). Et selskap må likevel ikke nødvendigvis vurdere ethvert mulige scenario (IFRS 9.5.5.18). Sannsynligheten for at et kredittap inntreffer, og for at et kredittap ikke inntreffer, må imidlertid reflekteres, selv om sannsynlighetene er svært lave. Tidshorisonen for måling av forventet kredittap er den maksimale kontraktperioden, inklusive opsjonsår, hvor selskapet er eksponert for kredittrisiko.

De mest vanlige formelle metodene for estimering av forventet kredittap baserer seg på å estimere sannsynlighet for mislighold, eksponering ved mislighold og tap ved mislighold. Tapsmodellene til banker bygges normalt opp basert på disse komponentene, og banker har data i sine risikomodeller til å underbygge disse modellene. I slike modeller er det sentralt at tapssannsynligheter og andre parametere er oppdatert for å reflektere forholdene på balansedato og forventninger til fremtiden på det tidspunktet, og ikke normaliserte tapsrater

og parametere. Andre selskaper vil normalt ikke ha tilsvarende tilgang til data, men også de kan bygge på tilsvarende metodikk. For eksempel kan mislighets-sannsynligheter estimeres fra kredittpremier på noterte instrumenter eller fra kreditt-rating av motpart, og om ikke annen informasjon er tilgjengelig finnes det standardiserte tall for tap ved mislighold som eventuelt kan benyttes. I teorieksempel 26.10 illustreres beregningene av 12-måneders og levetids forventet tap med et enkelt talleksempel.

Teorieksempel 26.10: Estimering av forventet kredittap

Et selskap gir et 5-årig avdragsfritt lån på MNOK 1. Kupongrente og effektiv rente er 5 %, og rente betales årlig. Nedenfor illustreres beregningen av forventet kredittap både uten og med en vesentlig økning i kredittisiko etter førstegangsinnregning.

Scenario 1 – ingen vesentlig økning i kredittisiko

I scenario 1 antas det at det ikke har vært en vesentlig økning i kredittisiko etter førstegangsinnregning. Tapsavsetningen skal derved være 12-måneders forventet kredittap. Det antas at 12-måneders sannsynlighet for mislighold er 0,5 %, at tap ved mislighold (den andelen av utestående fordring som blir tapt ved mislighold) er 25 %, og at manglende betaling vil inntreffe etter 12 måneder. Eksponeringen ved mislighold er hovedstol og første års rente, totalt MNOK 1,05. 12-måneders forventet tap estimeres til 1 250 kroner, og fremkommer av beregningen: $0,5 \% \times 25 \% \times 1\,050\,000 / 1,05$.

Scenario 2 – vesentlig økning i kredittisiko

I scenario 2 antas det at det har vært en vesentlig økning i kredittisiko etter førstegangsinnregning. Tapsavsetningen skal derved være forventet kredittap over levetiden til instrumentet. Det antas at sannsynlighet for mislighold over levetiden er 20 %, at tap ved mislighold er 25 %, og at manglende betaling vil inntreffe etter 24 måneder. Eksponeringen ved mislighold er hovedstol og ett års rentebetaling, totalt MNOK 1,05. Forventet tap over levetiden estimeres til 47 619 kroner, og beregnes som $20 \% \times 25 \% \times 1\,050\,000 / 1,05^2$.

For mange selskaper er estimering av tap på kundefordringer det sentrale området når det gjelder tapsavsetninger for finansielle eiendeler. IFRS 9 åpner for praktiske tilnærminger til estimering av forventet tap og nevner eksplisitt bruk av tapsmatrise eller avsetningsmatrise som mulig tilnærming til måling av tap for kundefordringer (IFRS 9.B5.5.35). I teorieksempel 26.11 har vi illustrert en slik tilnærming til måling av tap for kundefordringer.

Teorieksempel 26.11: Forenklet modell for kundefordringer

Et selskap har en portefølje av kundefordringer pålydende MNOK 30. Selskapet operer bare i en geografisk region. Kundebasen er et stort antall små kunder, og kundefordringene er kategorisert etter felles risikokarakteristika som er representative for kundenes evne til å betale alle utestående beløp ved forfall i tråd med kundefordringenes vilkår. Felles risikokarakteristika er i dette tilfellet vurdert å være antall dager over forfall. I praksis vil det kunne være annen informasjon, som for eksempel kundespesifikk informasjon, som også må hensyntas i tapsestimatet.

Kundefordringene har ikke et signifikant finansieringselement i henhold til IFRS 15. Tapsavsetninger for slike kundefordringer skal alltid måles til forventet kredittap over levetiden (IFRS 9.5.5.15).

For å beregne forventet kredittap for porteføljen bruker selskapet en avsetningsmatrise. Avsetningsmatrisen er basert på historisk observerte misligholdsratene over forventet levetid for kundefordringene, og er justert for fremadskuende estimater. På hver balansedato oppdateres de historisk observerte misligholdsratene og endringer i fremadskuende estimater analyseres. Tapsavsetningen blir så beregnet ut fra brutto utestående beløp fordelt på dager over forfall, multiplisert med tapsrater som er oppdatert for å reflektere beste estimat på balansedato ut fra økonomiske forhold på det tidspunkt og forventninger til fremtiden.

Dager over forfall	Estimert tapsprosent (A)	Brutto balanseført beløp (B)	Forventet tap over levetiden (A x B)
Ikke forfalt	0,3 %	15 000 000	45 000
1-30 dager	1,6 %	7 500 000	120 000
31-60 dager	3,6 %	4 000 000	144 000
61-90 dager	6,6 %	2 500 000	165 000
Mer enn 90 dager	10,6 %	1 000 000	106 000
Sum		30 000 000	580 000

Kilde: IFRS 9.IE74-IE77.

26.6 Fraregning

Fraregning er definert som fjerning av en tidligere innregnet finansiell eiendel eller finansiell forpliktelse fra et selskaps balanse (vedlegg A til IFRS 9). IFRS 9 skiller mellom fraregning av henholdsvis finansielle eiendeler og finansielle forpliktelser.

26.6.1 Fraregning av finansielle eiendeler

Ved fraregning av finansielle eiendeler må et selskap først avgjøre hvorvidt det er hele, eller deler av, en finansiell eiendel som vurderes fraregnet. For å kunne vurdere kun en del av en finansiell eiendel, må denne delen tilfredsstillende ett av tre vilkår (IFRS 9.3.2.2):

1. Delen omfatter bare særlig identifiserte kontantstrømmer fra en finansiell eiendel eller gruppe av tilsvarende finansielle eiendeler
2. Delen omfatter bare en fullt ut forholdsmessig (prorata) andel av kontantstrømmene fra en finansiell eiendel eller en gruppe av tilsvarende finansielle eiendeler
3. Delen omfatter bare en fullt ut forholdsmessig (prorata) andel av særlig identifiserte kontantstrømmer fra en finansiell eiendel (eller en gruppe av tilsvarende finansielle eiendeler)

Situasjoner hvor det kan være aktuelt å fraregne en del av et finansielt instrument er illustrert i teori eksempel 26.12.

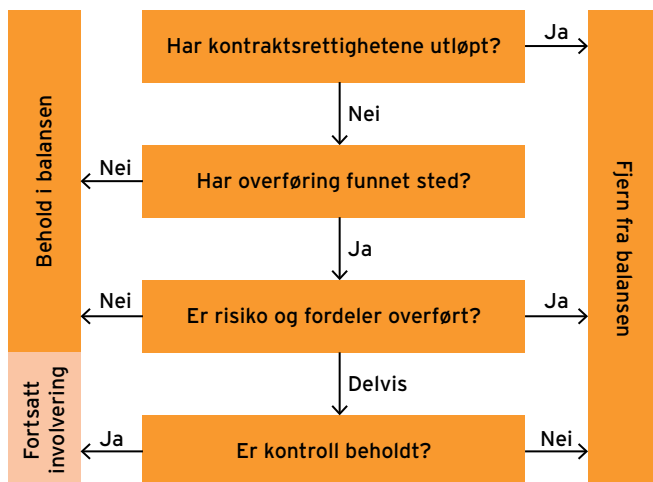
Teori eksempel 26.12: Når deler av en finansiell eiendel kan vurderes for fraregning

Et selskap eier et gjeldsinstrument som er innregnet i balansen.

1. Selskapet inngår en avtale som gir motparten rett på rentebetalingene, men ikke til tilbakebetalingen av hovedstolen. Fraregningsvurderingen vil da gjøres på rentebetalingene
2. Selskapet inngår en avtale som gir motparten rett på 90 % av alle kontantstrømmer fra gjeldsinstrumentet. Fraregningsvurderingen vil da gjøres på 90 % av alle kontantstrømmene fra gjeldsinstrumentet
3. Selskapet inngår en avtale som gir motparten rett på 90 % av alle rentebetalingene fra gjeldsinstrumentet. Fraregningsvurderingen vil da gjøres på 90 % av alle rentebetalingene fra gjeldsinstrumentet

I alle andre tilfeller vil fraregningsvurderingen måtte gjøres på den finansielle eiendelen i sin helhet (IFRS 9.3.2.2(b)). Det er symmetri i anvendelsen av prinsippene, slik at dersom selger ikke fraregner eiendelen så skal heller ikke kjøper innregne eiendelen (IFRS 9.B.3.2.15).

I hovedtrekk bygger IFRS 9 på en trinnvis test for å vurdere om en eiendel, eller en del av en eiendel, skal føres ut av balansen eller ikke. Systematikken er illustrert i IFRS 9.B.3.2.1. I figur 26.4 nedenfor er en forenklet versjon av flytdiagrammet gjengitt for å illustrere hovedreglene.

Figur 26.4 Forenklet flytdiagram for fraregning av finansielle eiendeler.

Dersom de kontraktsfestede rettigheter til kontantstrømmen fra eiendelen er utløpt, føres eiendelen ut av balansen. Hvis dette ikke er tilfellet, må det tas stilling

til om selskapet har overført rettigheter til å motta kontantstrømmer fra eiendelen. En overføring anses å ha funnet sted dersom et selskap enten overfører de kontraktsmessige rettene til å motta kontantstrømmer fra eiendelen, eller påtar seg en kontraktsmessig plikt til å overføre kontantstrømmene fra eiendelen til en annen part. En avtale hvor selskapet beholder retten til å motta kontantstrømmene fra en finansiell eiendel, men samtidig forplikter seg til å overføre disse til en annen part, omtales som en «pass-through» avtale og må oppfylle særlige vilkår for at eiendelen kan anses å være overført. Dette innebærer at (IFRS 9.3.2.5):

- avtalen bare forplikter selskapet til å betale beløp som det selv mottar som kontantstrøm fra eiendelen,
- selskapet ikke har adgang til å selge eller pantstille eiendelen til utenforstående,
- reinvestering av mottatte kontantstrømmer fra eiendelen i annet enn kontanter og kontantekvivalenter ikke er tillatt, og
- mottatte kontantstrømmer skal, uten vesentlige forsinkelser, overføres til motpart.

Dersom et selskap har konkludert med at en overføring har funnet sted i tråd med IFRS 9, er neste trinn en vurdering av om risiko og fordeler ved eierskap til den finansielle eiendelen er overført. Vurdering av risiko og fordeler ved eierskap er den mest sentrale vurderingen som regnskapsavlegger må foreta. Det er de faktiske økonomiske realiteter som må legges til grunn i vurderingen. I de tilfeller selskapet har beholdt det vesentligste av risikoer og fordeler ved eierskap til eiendelen, skal eiendelen ikke fraregnes. Et eksempel på dette kan være et salg av en låneportefølje hvor selger garanterer for all risiko knyttet til porteføljen. Hvis selskapet har overført det vesentligste av risikoer og fordeler ved eierskap til eiendelen, fraregnes eiendelen. Et eksempel på dette er et salg av en finansiell eiendel hvor selger har opsjon på tilbakekjøp til virkelig verdi. Hvis spørsmålet om hvorvidt risiko og fordeler ved eierskap er overført ikke gir et entydig svar, krever IFRS 9 at det må gjøres en vurdering av hvorvidt kontrollen over den finansielle eiendelen er beholdt eller ikke. Kontrollvurderingen er således underordnet spørsmålet om risiko og fordeler er beholdt.

Praksiseksempel 26.3 Omtale av prinsipper for fraregning av finansielle eiendeler og forpliktelser

Finansielle eiendeler fjernes fra balansen når rettighetene til å motta kontantstrømmer fra den finansielle eiendelen opphører, eller når disse rettighetene er blitt overført, og konsernet i hovedsak har overført all risiko og hele gevinstpotensialet ved eierskapet. Finansielle forpliktelser fjernes fra balansen når den har opphørt, det vil si når plikten angitt i kontrakten er oppfylt, kansellert eller utløpt.

Kilde: Lyse AS, Årsrapport 2022, utdrag fra note 2.

Kontroll er ikke beholdt dersom selskapet som overtar eiendelen har praktisk mulighet til å selge den (IFRS 9.3.2.9). Dersom kontroll ikke beholdes, skal eiendelene fraregnes. Hvis slik kontroll beholdes, skal selskapet regnskapsføre eiendelene i tråd med fortsatt involvering («continuing involvement»), det vil si i tråd med i hvilken grad selskapet er eksponert for verdiendringer i eiendelene (IFRS 9.3.2.16). Tilhørende forpliktelse må også innregnes. Denne måles slik at netto bokført verdi av eiendel og tilhørende forpliktelse enten er amortisert kost eller virkelig verdi (avhengig av hva overført eiendel måles til) av rettighetene og forpliktelsene som beholdes av selskapet (IFRS 9.3.2.17). Regnskapsføring ved fortsatt involvering er illustrert i teoriaksempel 26.13.

Teoriaksempel 26.13: Fortsatt involvering («continuing involvement»)

Et selskap har avgitt garanti for en finansiell eiendel som er overført ved salg. Graden av fortsatt involvering vil i dette tilfellet være det laveste av 1) eiendelens verdi og 2) maksimalt beløp av mottatt vederlag som kan kreves tilbakebetalt.

26.6.2 Fraregning av finansielle forpliktelser

Finansielle forpliktelser skal fjernes fra balansen når forpliktelsen enten er innfridd, kansellert eller utløpt (IFRS 9.3.3.1). Dette skjer normalt ved at selskapet betaler kreditor. Rettslig fritakelse skjer enten gjennom en juridisk prosess eller som følge av at kreditor innvilger slik fritakelse. Når en finansiell forpliktelse kvalifiserer for fraregning, skal forskjellen mellom forpliktelsens balanseførte verdi og betalt beløp resultatføres. Dette medfører blant annet at ved tilbakekjøp av egne obligasjoner skal gjelden skal føres ut av balansen og gevinst eller tap resultatføres. Dette gjelder selv om tilbakekjøpet er foretatt med hensikt på å selge obligasjonene på nytt.

Det kan også skje et bytte av gjeldsinstrumenter mellom låntaker og eksisterende långiver, eller modifikasjoner av eksisterende gjeld, som kan medføre at gjelden skal fraregnes. Dersom vilkårene for ny eller modifisert gjeld er vesentlig forskjellig fra den opprinnelige forpliktelsen, skal opprinnelig forpliktelse fraregnes og ny forpliktelse innregnes, med tilhørende gevinst-/tapsberegning (IFRS 9.3.3.2).

Når den reforhandlede eller modifiserte forpliktelsen ikke er vurdert å være vesentlig forskjellig fra den opprinnelige forpliktelsen, skal imidlertid den reforhandlede eller modifiserte forpliktelsen regnskapsføres som en videreføring av den opprinnelige forpliktelsen.

Det er kvantifisert hva som er vesentlige endringer i forpliktelsens vilkår (IFRS 9. B3.3.6). Fraregning og innregning av ny forpliktelse skal foretas dersom nåverdien av kontantstrømmene etter nye betingelser, inklusive netto betalte honorarer og diskontert med instrumentets opprinnelige effektive rente, er mer enn 10 % forskjellig fra den diskonterte nåverdien av de gjenværende kontantstrømmene til det opprinnelige gjeldsinstrumentet. Er nåverdien mindre enn 10 % forskjellig, skal den nye eller modifiserte forpliktelsen derimot regnskapsføres som en videreføring av den opprinnelige forpliktelsen. I visse tilfeller kan man imidlertid konkludere med at den nye eller modifiserte forpliktelsen er vesentlig forskjellig fra den gamle forpliktelsen ut fra en kvalitativ vurdering, selv om endringen i nåverdien av kontantstrømmen skulle være mindre enn 10 %. Eksempler på dette kan være endring av valuta i et lån, hvor valutaen endres fra funksjonell valuta til en volatil utenlandsk valuta, eller introduksjon av egenkapitalrisiko (for eksempel rett til konvertering til egenkapital) i et instrument som ikke tidligere inneholdt slik risiko.

Dersom et bytte eller modifisering regnskapsføres som fraregning av opprinnelig forpliktelse og innregning av ny, skal kostnader eller gebyrer som har påløpt resultatføres som del av gevinst-/tapsberegningen (IFRS 9.B3.3.6). Regnskapsføres den reforhandlede eller modifiserte forpliktelsen som en videreføring av den opprinnelige forpliktelsen, skal derimot kostnader eller gebyrer justere balanseført verdi og amortiseres over gjenværende levetid av den modifiserte forpliktelsen.

En modifisering av en finansiell forpliktelse uten fraregning skal regnskapsføres tilsvarende som modifisering av finansielle eiendeler uten fraregning (IFRS 9. BC4.252–253). Ved modifisering av finansielle eiendeler som ikke resulterer i fraregning skal de nye kontantstrømmene diskonteres med den opprinnelige effektive renten, og differansen mellom opprinnelig amortisert kost (rett før modifisering blir foretatt) og ny nåverdi skal resultatføres (IFRS 9.5.4.3). Dette medfører at den nye nåverdien blir utgangspunktet for den videre målingen til amortisert kost, med tillegg for eventuelle kostnader eller gebyrer som har påløpt som beskrevet ovenfor. Se teori eksempel 26.8 i punkt 26.5.2 for et eksempel på hvordan en slik beregning gjennomføres.

26.6.3 Fraregning av derivater

Derivater som ikke er opsjoner, slik som forwardkontrakter og swapper, kan i løpet av sin levetid variere mellom å være en finansiell eiendel og en finansiell forpliktelse.

For disse må fraregningskriteriene for både eiendeler og forpliktelser tilfredsstilles for at fraregning skal finne sted (IFRS 9.BC6.333).

26.7 Derivater

Derivater, innebygde derivater og ikke-finansielle kontrakter innenfor virkeområdet til IFRS 9 er sentrale og viktige problemstillinger for enkelte selskaper. For andre selskaper er dette av mindre betydning. Vi har derfor valgt å omtale disse problemstillingene samlet i dette kapitlet.

26.7.1 Hva er derivater?

Det grunnleggende kjennetegnet for alle derivater er at de har en verdi som er utledet av verdien på andre underliggende instrumenter, kontrakter, priser eller indekser.

Klassifiserings- og målereglene i IFRS 9 medfører at derivater skal måles til virkelig verdi over resultatet. Hvorvidt en kontrakt skal regnskapsføres som et derivat eller ikke, har derved stor betydning for regnskapsføringen av kontrakten. En kontrakt som faller inn under standardens definisjon av et derivat kan imidlertid øremerkes som et sikringsinstrument om kriteriene for det er til stede.

Derivater er kontrakter som gir opphav til rettigheter og forpliktelser for partene i kontraktene, og som overfører en eller flere finansielle risikoer mellom deltakerne. Finansielle instrumenter og andre kontrakter innenfor virkeområdet til IFRS 9, må vurderes ut fra standardens definisjon av et derivat. IFRS 9 definerer derivat som et finansielt instrument eller en annen kontrakt innenfor standardens virkeområde som har alle de tre følgende kjennetegnene (vedlegg A til IFRS 9):

- a. Kontraktens verdi endres som reaksjon på endringer i en nærmere angitt variabel, ofte kalt den «underliggende». Eksempler på underliggende variabler kan være rentesats, pris på finansielle instrumenter, råvarepris, valutakurs, en indeks for priser eller satser, kredittverdighet eller kredittindeks. Den underliggende variabelen kan også være en ikke-finansiell variabel, gitt at denne ikke er spesifikk for en kontraktspart
- b. Kontrakten krever ingen innledende nettoinvestering, eller en innledende nettoinvestering som er mindre enn det som ville kreves for andre typer kontrakter som forventes å ha en tilsvarende reaksjon på endringer i markedsfaktorer, og
- c. Kontrakten skal gjøres opp på et fremtidig tidspunkt

Tradisjonelle derivater som renteswapper, valutaterminer, og finansielle forwardkontrakter vil normalt bli omfattet. Kundefordringer, leverandørgjeld, lån, utlån

og investeringer i sertifikater og obligasjoner vil derimot normalt ikke falle inn under definisjonen av et derivat. En ikke-finansiell kontrakt som er innenfor virkeområdet til IFRS 9, vil normalt bli omfattet av definisjonen av et derivat. Dette på grunn av at verdien på kontrakten normalt vil variere med utviklingen i verdien på det underliggende som skal leveres, det typisk kreves ingen initial investering for å inngå slike kontrakter, og de normalt gjøres opp på et fremtidig tidspunkt.

26.7.2 Innebygde derivater

Derivater kan eksistere som egne kontrakter eller som en komponent i andre kontrakter. Sistnevnte omtales som innebygde derivater. Et innebygd derivat kan forklares som en komponent i en sammensatt kontrakt, også kalt et hybridinstrument, som også inkluderer en vertskontrakt som ikke er et derivat. Et innebygd derivat medfører at noen av kontantstrømmene i den samlede kontrakten varierer på tilsvarende måte som et frittstående derivat (IFRS 9.4.3.1). Innebygde derivater kan forekomme av kontraktmessig praksis i enkelte bransjer, eller som følge av at kontraktsparter ønsker å justere risikobildet i en standardkontrakt. Et derivat som er knyttet til et finansielt instrument, men som kan overføres uavhengig av instrumentet, er ikke et innebygd derivat, men et separat finansielt instrument.

Prinsippene om utskilling av innebygde derivater er etablert for å hindre omgåelse av kravet om å måle alle derivater til virkelig verdi, ved å bygge derivatet inn i en kontrakt som ikke er et derivat. Reglene har som formål å sikre lik regnskapsmessig behandling av derivater.

Dersom vertskontrakten i et hybridinstrument er en finansiell eiendel, følger den regnskapsmessige behandlingen av kontrakten de ordinære klassifiserings- og målereglene i IFRS 9.4.1.1 til IFRS 9.4.1.5. Det innebygde derivatet skal da ikke skilles ut, men SPPI-testen vil mest sannsynlig medføre at hele kontrakten skal måles til virkelig verdi over resultatet.

Er vertskontrakten i et hybridinstrument ikke en finansiell eiendel innenfor virkeområdet til IFRS 9, men enten en finansiell forpliktelse innenfor virkeområdet til IFRS 9 eller en kontrakt utenfor virkeområdet til IFRS 9, må det vurderes om kontrakten inneholder et innebygget derivat som skal skilles ut og regnskapsføres separat. I disse kontraktene skal det innebygde derivatet skilles ut og regnskapsføres som et frittstående derivat bare dersom alle følgende tre vilkår er oppfylt (IFRS 9.4.3.3):

- a. de økonomiske kjennetegnene og den økonomiske risikoen ved det innebygde derivatet er ikke nært knyttet til de økonomiske kjennetegnene og den økonomiske risikoen ved vertskontrakten,

- b. et separat instrument med de samme vilkårene som det innebygde derivatet ville oppfylt definisjonen av et derivat, og
- c. hybridinstrumentet blir ikke målt til virkelig verdi over resultatet (et derivat som er innebygd i en finansiell forpliktelse til virkelig verdi over resultatet, skal altså ikke skilles ut).

Det første vilkåret, «ikke nært knyttet til», kan være vanskelig å vurdere. I veiledningen til IFRS 9 er det angitt noen eksempler på hva som normalt ikke anses som «nært knyttet til» og hva som normalt anses som «nært knyttet til» (IFRS 9.B.4.3.5 og IFRS 9.B.4.3.8). Noen av disse eksemplene er beskrevet i tabell 26.4.

Tabell 26.4 Eksempler på hva som kan være «nært knyttet til» og ikke «nært knyttet til».

Eksempler på hva som kan være «nært knyttet til»	Eksempler på hva som ikke er «nært knyttet til»
Renteswap innebygd i et gjeldsinstrument	Investors rett til å konvertere et gjeldsinstrument til egenkapital
Inflasjonsindekserte leasingskontrakter	Fastrentegjeld med innebygd rett til å forlenge lånet til tilsvarende betingelser
En innebygd forwardkontrakt som medfører oppgjør i en av partenes funksjonelle valuta	Leasingkontrakt hvor leiebetaling er indeksert til en indeks som ikke er relatert til leiekontrakten
Gjeld i utenlandsk valuta (valutaelementet håndteres gjennom dagskursomregning)	Gjeldsinstrument hvor rente eller hovedstol er indeksert til vare eller egenkapitalpriser

Basert på eksempler i implementeringsveiledningen til IFRS 9, kan det synes som at det er større sannsynlighet for at et innebygd derivat anses som nært tilknyttet vertskontrakten, dersom derivatet demper den iboende risikoen i kontrakten. Dersom derivatet derimot endrer eller øker risikoen i vertskontrakten, vil det normalt ikke anses som nært knyttet til sin vertskontrakt.

Praksiseksempel 26.4 Omtale av prinsipper for innebygde derivater

Et innebygd derivat separeres fra vertskontrakten og regnskapsføres som et derivat hvis alle følgende forutsetninger er oppfylt:

1. De økonomiske kjennetegnene og den økonomiske risikoen ved det innebygde derivatet ikke er nært relatert til de økonomiske kjennetegnene og den økonomiske risikoen til vertskontrakten
2. Et separat instrument med de samme betingelser som det innebygde derivatet ville tilfredsstillt definisjonen av et derivat
3. Det kombinerte instrumentet (hovedkontrakt og innebygd derivat) ikke blir målt til virkelig verdi med endringer i verdien innregnet i resultatet

Kilde: Lyse AS, Årsrapport 2022, utdrag fra note 2.

Innebygde valutaderivater kontrakter som ikke er finansielle instrumenter innenfor virkeområdet til IFRS 9, er en særskilt problemstilling med hensyn til «nært knyttet til»-kriteriet. Et innebygd valutaderivat i en forsikringskontrakt eller en ikke-finansiell vertskontrakt er nært relatert til vertskontrakten, dersom det ikke inneholder «gearing»- eller opsjonselementer og er utstedt i en av de følgende valutaene (IFRS 9B.4.3.8(d)):

- a. Den funksjonelle valutaen til en vesentlig part i kontrakten
- b. Den valuta som prisen på den tilhørende varen eller tjenesten rutinemessig angis i ved kommersielle transaksjoner over hele verden (for eksempel amerikanske dollar for råoljetransaksjoner)
- c. En valuta som det er vanlig å benytte i kontrakter for kjøp eller salg av ikke-finansielle objekter i de økonomiske omgivelsene hvor transaksjonen finner sted, enten dette er lokale transaksjoner eller internasjonal handel. Dette kan for eksempel være en relativt stabil og likvid valuta som ofte brukes i lokale forretningstransaksjoner eller utenrikshandel.

Veiledningen innebærer for eksempel at dersom et norsk selskap med norske kroner som funksjonell valuta inngår en kontrakt om å selge tømmer til en fast pris angitt i japanske yen til et svensk selskap med svenske kroner som funksjonell valuta, så inneholder kontrakten et innebygget valutaderivat som skal skilles ut og regnskapsføres separat som om det var et frittstående derivat. Dette basert på at japanske yen ikke er funksjonell valuta for noen av partene i kontrakten, at tømmer ikke rutinemessig prises i japanske yen i kommersielle transaksjoner verden over, og at japanske yen ikke er en valuta som er vanlig å benytte i de økonomiske omgivelsene hvor transaksjonen finner sted. Vurderingen av «nært knyttet til» er illustrert i teori eksempel 26.14.

Teorieksempel 26.14: «Nært knyttet til»

To parter inngår en kontrakt om kjøp eller salg av en vare til en variabel markedspris. Dersom de avtaler at det skal være et tak og/eller et gulv på markedsprisen vil dette dempe risikoen i kontrakten. Gulv og tak på prisen på varer eller tjenester vil normalt være å anse som nært knyttet til vertskontrakten, og skal dermed ikke skilles ut og regnskapsføres separat.

To parter inngår en kontrakt om levering av kraft, hvor prisen er indeksert til prisen på aluminium. Kontraktpartene operer i et område med et aktivt handlet marked for kraft. Her introduserer aluminiumprisindekseringen en risiko i kontrakten som ikke naturlig hører hjemme i en kraftkontrakt. Derivatet vil da normalt ikke anses som nært knyttet til vertskontrakten, og må skilles ut og regnskapsføres separat.

Innebygde derivater som skilles ut, skal etter IFRS 9 måles til virkelig verdi. Etter utskilling skal vertskontrakten regnskapsføres etter den standard som vertskontrakten faller inn under (IFRS 9.4.3.4). Verdimåling av det innebygde derivatet gjøres med bakgrunn i derivatets vilkår (IFRS 9.4.3.7). Dersom dette ikke lar seg gjøre, er derivatets virkelige verdi differansen mellom virkelig verdi av den hybride kontrakten og virkelig verdi av vertskontrakten alene. Dersom et selskap ikke klarer å fastsette et innebygd derivats virkelige verdi på en av disse to metodene, skal hele hybridkontrakten måles til virkelig verdi over resultatet (IFRS 9.4.3.6). I slike tilfeller vil kontrakter som i utgangspunktet ikke er virkeområdet til IFRS 9 kunne bli «fanget inn» av standarden i sin helhet.

Hybridkontrakter hvor vertskontrakten ikke er en eiendel innenfor virkeområdet til IFRS 9 kan øremerkes til virkelig verdi over resultatet, med mindre (IFRS 9.4.3.5):

- a. det innebygde derivatet ikke vesentlig modifierer eller endrer kontraktmessige kontantstrømmer fra kontrakten, eller
- b. det med liten eller ingen analyse er klart at det ikke er tillatt å skille ut det innebygde derivatet

Utskillelse og verdsettelse av innebygde derivater er illustrert i teorieksempel 26.15.

Teorieksempel 26.15: Utskilling av innebygget valutaderivat

Fuel Pipe Ltd er leverandør av brennstoffrør, og har GBP som funksjonell valuta. Space Shuttle Inc konstruerer romfartøy, og har USD som funksjonell valuta. Fuel Pipe Ltd og Space Shuttle Inc inngår en kontrakt om leveranse av brennstoffrør til romfartøy, angitt i EUR.

EUR er ikke vanlig valuta for omsetning av slike brennstoffrør internasjonalt. Det er heller ikke vanlig handelspraksis å inngå slike kontrakter mot amerikanske motparter i EUR. Det synes derfor klart at kontrakten inneholder en innebygd valutatermin, som ikke er nært knyttet til vertskontrakten. Valutaterminen må derfor skilles ut som et innebygget derivat.

Kontrakten dekker en 12-måneders periode med leveranse av et fast månedlig kvantum. For de første seks månedene er det avtalt en pris på 22 500 EUR, mens det for de siste seks månedene er avtalt en pris på 25 000 EUR. Levering og oppgjør skjer ved utløpet av hver måned.

Fuel Pipe Ltd avlegger kvartalsregnskap, og vil verdsette valutaterminen per Q1.

Tabellen nedenfor illustrerer verdsettelsen av det innebygde derivatet. Differansen mellom EUR/GBP forwardkurser ved kontraktsinngåelse og pr. 31.3 beregnes for hver gjenværende måned i kontraktperioden. Denne differansen multipliseres med salgsvolumet i EUR hver måned og diskonteres til 31.3. Verdien av det innebygde valutaderivatet representeres da av summen av de månedlige størrelsene beregnet som nevnt i forrige setning.

	Salg i euro	Forwardkurs ved inngåelse (EUR/ GBP)	Forwardkurs 31.03	GBP diskont. faktor (5 %)	Nåverdi av kontantstrøm i GBP
Januar	22 500				
Februar	22 500				
Mars	22 500				
April	22 500	0,835	0,871	0,996	806,6
Mai	22 500	0,830	0,862	0,992	714,0
Juni	22 500	0,825	0,853	0,988	621,1
Juli	25 000	0,820	0,844	0,983	590,0
August	25 000	0,815	0,836	0,979	514,1
September	25 000	0,810	0,831	0,975	511,9
Oktober	25 000	0,805	0,825	0,971	485,4
November	25 000	0,800	0,822	0,967	531,7
Desember	25 000	0,795	0,810	0,963	360,9
Virkelig verdig av innebygd derivat					5 136,7

26.7.3 Ikke-finansielle kontrakter innenfor virkeområdet til IFRS 9

Det er ikke bare finansielle kontrakter som skal regnskapsføres etter IFRS 9. Ikke-finansielle kontrakter skal også omfattes av IFRS 9, gitt at visse vilkår er oppfylt. I den grad ikke-finansielle kontrakter blir omfattet av IFRS 9 vil de ofte bli omfattet av definisjonen av derivater. I dette punktet diskuteres hvilke kjøps- og salgskontrakter som skal regnskapsføres etter IFRS 9, som om disse kontraktene var finansielle instrumenter.

Kontrakter som kan gjøres opp netto finansielt

IFRS 9 skal anvendes på kontrakter for kjøp eller salg av ikke-finansielle objekter dersom kontraktene kan gjøres opp netto finansielt (IFRS 9.2.4). Netto finansielt oppgjør innebærer oppgjør i kontanter, andre finansielle instrumenter eller ved utveksling av finansielle instrumenter. Kontrakter som kan gjøres opp netto finansielt, er likevel unntatt fra IFRS 9 dersom de er inngått og fortsatt holdes med formål om å motta eller levere det ikke-finansielle objektet i tråd med selskapets forventede behov for å kjøpe, selge eller bruke. «Eget bruk»-unntaket er nærmere omtalt i punkt 26.7.3.

I standarden er det angitt fire forhold som medfører at en kontrakt anses å kunne gjøres opp netto finansielt (IFRS 9.2.6). Disse kan noe forenklet beskrives som følgende:

- a. Når vilkårene i kontrakten tillater begge parter å gjøre opp kontrakten netto finansielt

- b. Når adgangen til å gjøre opp netto finansielt ikke er eksplisitt i kontraktsvilkårene, men selskapet har en praksis for å gjøre opp lignende kontrakter netto finansielt, enten med motparten, ved å inngå motposisjoner eller ved å selge kontrakten før den utøves eller forfaller
- c. Når selskapet for tilsvarende kontrakter har en praksis for å motta det underliggende og selge dette innen en kort periode etter levering, med det formål å generere et overskudd fra kortsiktige svingninger i pris eller salgsmarginer, og
- d. Når den ikke-finansielle gjenstanden som kontrakten omfatter, lett kan omgjøres til kontanter

Listen over er ikke uttømmende. I den videre diskusjonen begrenser vi oss likevel til standardens eksempler knyttet til netto finansielt oppgjør. I praksis er det nettoppgjør på grunn av at gjenstanden som kontrakten omfatter lett kan omgjøres til kontanter som vi observerer oftest i praksis, men bestemmelsene omtales kronologisk.

«*Nettooppgjør i kontrakten*» innebærer at minst en av partene etter kontrakten har rett, men ikke plikt, til å gjøre opp kontrakten netto finansielt uten levering av det underliggende objektet. Det økonomiske oppgjøret vil da typisk svare til differansen mellom markedsprisen og kontraktsprisen multiplisert med volumet i kontrakten.

«*Nettooppgjør utenfor kontrakten*» kan for eksempel være å foreta nettooppgjør mot motpart uten at muligheten for nettooppgjør fremgår eksplisitt fra kontraktsvilkårene, å inngå motvirkende kontrakter («utligningskontrakter») eller å selge kontrakten før forfall eller utløp. I visse tilfeller kan kontrakter anses å være gjort opp netto finansielt uten at kredittrisiko knyttet til kontraktene er eliminert.

IFRS 9.2.6 (c) viser til kontrakter hvor selskapet har en praksis for å ta levering av varen for så kort tid etterpå å selge den for å oppnå fortjeneste på kortsiktige fluktuasjoner i priser eller salgsmarginer («dealer margins»). Dersom en virksomhet inngår kontrakter som ledd i tradingvirksomhet, så vil slike kontrakter kunne falle under *IFRS 9.2.6(c)*.

IFRS 9.2.6 (d) viser til kontrakter hvor objektet som kjøpes eller selges «lett kan omgjøres i kontanter». Begrepet «lett kan omgjøres i kontanter» er ikke utdypet i *IFRS 9*, men etter vår oppfatning kan et objekt å anse som lett konverterbar til kontanter dersom objektet har såkalte «interchangeable units» og noterte priser tilgjengelig i et aktivt marked som raskt kan absorbere volumet holdt av selskapet uten å påvirke prisen vesentlig. Råvarer som kraft, olje og enkelte metaller er omsatt i aktive markeder og er derfor å anse som lett konverterbare til kontanter i den grad tilgjengeligheten til markedet er tilstrekkelig god. En vare kan altså anses som lett konverterbar til kontanter i ett geografisk område, men ikke nødvendigvis i et annet.

Begreper som «praksis for» og «lignende kontrakter», er ikke eksplisitt definert i IFRS 9. Når det gjelder begrepet «praksis for» synes det å være bred enighet om at det ikke er veldig mange kontrakter en virksomhet må gjøre opp netto finansielt for at selskapet må anses å ha en praksis for netto finansielt oppgjør. For begrepet «lignende kontrakter» synes det også akseptert at en virksomhet må vurdere både typen kontrakt og formålet med kontrakten. En kan godt tenke seg at en virksomhet inngår samme type kontrakter med ulike formål, og at selskapet plasserer kontraktene i ulike porteføljer ut fra formålet med kontraktene. Skulle det utvikle seg en praksis for nettooppgjør i en portefølje, vil ikke dette nødvendigvis smitte over på en annen portefølje av tilsvarende kontrakter, dersom formålene med porteføljene er forskjellige. Er ikke kontraktene adskilt ut fra formålet med kontraktene vil imidlertid en praksis for nettooppgjør smitte over på alle kontrakter av samme type. Merk også at en kontrakt ikke kan være inngått med formål om eget bruk, dersom selskapet for lignende kontrakter har en praksis for å gjøre opp netto finansielt.

I IFRS 9 vises det flere steder til en kontraktsparts spesifikke forhold ved vurderingen av om en kontrakt kan anses å kunne bli gjort opp netto finansielt. Dette må forstås slik at vurderingen er spesifikk for kjøper og selger. Kjøper og selger i en kontrakt kan altså ende opp med ulik regnskapsmessig behandling av samme kontrakt.

«Eget bruk»-kontrakter

At en kontrakt *kan* gjøres opp netto finansielt, betyr ikke automatisk at kontrakten er innenfor virkeområdet til IFRS 9. En virksomhet må også vurdere om kontrakten er en «eget bruk»-kontrakt, det vil si om kontrakten er inngått og fortsatt holdes med formål om levering eller mottak av det ikke-finansielle objektet i samsvar med selskapets behov for å kjøpe, selge eller bruke (IFRS 9.2.4). Hvorvidt en kontrakt kvalifiserer for «eget bruk»-unntaket er et spørsmål om fakta og omstendigheter. Enten kvalifiserer en kontrakt for «eget bruk», og er dermed utenfor virkeområdet til IFRS 9, eller så kvalifiserer den ikke og er innenfor. Virksomheter som både inngår kontrakter med formål om trading og med formål om «eget bruk», kan derfor ha en utfordring med å skille mellom kontrakter etter formål. Dette gjelder særlig dersom det ved inngåelsen av kontrakten ikke er klart hvordan kontrakten kommer til å bli anvendt.

Vurderingen av om en kontrakt er en «eget bruk»-kontrakt må gjøres både ved inngåelsen av kontrakten og løpende gjennom kontraktens levetid. En virksomhet kan for eksempel etter en tid etablere en praksis for finansielt nettooppgjør av kontrakter som tidligere har vært vurdert å være «eget bruk»-kontrakter. En kontrakt som tidligere har vært vurdert i være innenfor virkeområdet til IFRS 9 på grunn av at den ikke er til «eget bruk», kan imidlertid ikke endre regnskapsmessig status til å bli en «eget bruk»-kontrakt utenfor virkeområdet til IFRS 9, siden «eget bruk»-kontrakter både er inngått og fortsatt holdes med dette formålet.

Praksiseksempel 26.5 Omtale av prinsipper for «eget bruk» kontrakter

Statkraft har et betydelig volum av energikontrakter. Et kjennetegn med energikontrakter er at de kan bli regnskapsført som finansielle instrumenter, eller som kontrakter med kunder, avhengig av vilkår og betingelser.

«Eget bruk»-kontrakter Energikontrakter som er inngått og fortsatt blir holdt med formål om mottak eller levering av energi, og som er i samsvar med Statkrafts forventede kjøps-, salgs eller bruksbehov, blir bokført som «eget bruk»-kontrakter. Disse kontraktene kvalifiserer ikke for balanseføring etter IFRS 9, men bokføres som inntekter fra kontrakter med kunder etter IFRS 15 og energikjøp. «Eget bruk»-kontrakter har typisk en stabil kundemasse som for eksempel bilaterale kontrakter, og er alltid gjort opp ved fysisk leveranse av kraft.

Energikontrakter som kan gjøres opp netto og som ikke er innenfor «eget bruk»-unntaket, skal behandles som derivater (finansielle instrumenter). Ledelsen har lagt til grunn sitt beste skjønn når de fastsetter klassifiseringen av energikontrakter som finansielle instrumenter eller «eget bruk»-kontrakter.

Kilde: Statkraft, Årsrapport 2022, utdrag fra note 10.

IFRS 9 utdyper ikke forståelsen av at en kontrakt er «inngått og fortsatt holdt med formål om levering av det ikke-finansielle objektet i tråd med selskapets behov for å kjøpe, selge eller bruke». Normal fortolkning av begrepet må imidlertid omfatte en vurdering av om volumet som er kjøpt eller solgt er rimelig i forhold til selskapets behov. Konseptet med «eget bruk»-kontrakter er illustrert i teoriaksempel 26.16.

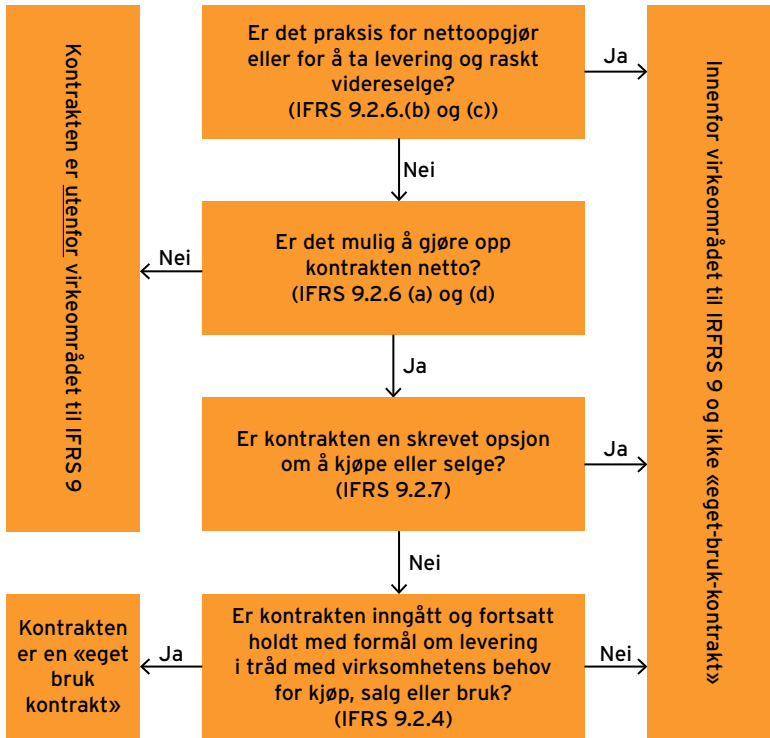
Teoriaksempel 26.16: «Eget bruk»-kontrakt

Kraftprodusent ASA har ingen distribusjonsvirksomhet. All produksjon omsettes i et aktivt handlet spotmarked. Kraftprodusent ASA forventer å produsere 100 enheter i året. Selskapet inngår en salgskontrakt med Førstemann AS om salg av 100 enheter det neste året. En annen salgskontrakt blir inngått med Sistemann AS som motpart, også denne kontrakten er på 100 enheter og for det neste året.

Kraftprodusent ASA vil maksimalt kunne behandle salgskontrakter opp til forventet produksjon som «eget bruk»-kontrakter. Kun en av de to salgskontraktene vil altså kunne behandles som «eget bruk»-kontrakt.

En utstedt opsjon om å kjøpe eller selge et ikke-finansielt objekt som kan gjøres opp netto finansielt etter IFRS 9.2.6(a) eller (d), kan ikke være en «eget bruk»-kontrakt (IFRS 9.2.7). Standarden uttrykker eksplisitt at slike kontrakter ikke kan være inngått med formål om eget bruk. Bakgrunnen for dette må trolig være at i slike kontrakter er utøvelsen betinget av utviklingen i markedspriser, ikke en virksomhets behov for å motta eller levere objekter i tråd med forventet kjøp, salg eller bruk. Det er verdt å merke seg at IFRS 9.2.7 gjelder utstedte opsjoner og ikke «kjøpte» opsjoner. De

ulike vurderingene et selskap må gjøre for å vurdere om en ikke-finansiell kontrakt er innenfor virkeområdet til IFRS 9 er satt opp i et flytdiagram i figur 26.5.

Figur 26.5 Ikke-finansielle kontrakter og IFRS 9.

Virkelig-verdi-oppsjonen for «eget bruk»-kontrakter

Kontrakter som kan gjøres opp netto finansielt, men som er «eget bruk»-kontrakter, kan likevel øremerkes til måling til virkelig verdi over resultatet dersom en slik utpeking eliminerer eller vesentlig reduserer et regnskapsmessig misforhold (IFRS 9.2.5). En slik utpeking må gjøres ved kontraktsinngåelse og kan ikke oppheves i kontraktens levetid.

Et typisk eksempel for nå en slik utpeking kan være aktuell er når et selskap styrer risikoen i finansielle og ikke-finansielle kontrakter sammen. De finansielle kontraktene er derivater og skal måles til virkelig verdi over resultatet. Dersom disse er inngått for å motvirke risikoen i ikke-finansielle kontrakter, vil en utpeking av de ikke-finansielle kontraktene til måling til virkelig verdi kunne gi samme målebasis og mer konsistent resultatføring for finansielle og ikke-finansielle kontrakter.